

SZAKDOLGOZAT

Polák Péter

Debrecen

2008

Debreceni Egyetem
Informatika Kar

Integrált könyvtári rendszerek összehasonlító elemzése

Témavezető:

Iszály György Barna

Főiskolai adjunktus

Készítette:

Polák Péter

Informatikus könyvtáros (LK)

Debrecen

2008

Tartalomjegyzék

I.	Bevezetés.....	4
II.	Az integrált könyvtári rendszer fogalma.....	6
III.	Világszerte használt integrált könyvtári rendszerek.....	8
IV.	Integrált könyvtári rendszerek Magyarországon.....	9
V.	Az ALEPH és az SLIB összehasonlításának lépései.....	13
	1. Beszerzés.....	14
	2. Katalogizálás.....	15
	3. OPAC.....	18
	4. Kölcsönzés.....	21
	5. Periodika.....	23
	6. Pontosság, helyesség.....	24
	7. Együttműködés, kompatibilitás más rendszerekkel.....	26
	8. Illeszkedés/ Alkalmazhatóság (szakterületi szabványokhoz).....	27
	9. Biztonság.....	28
	10. Érthetőség.....	29
	11. Megtanulhatóság.....	30
	12. Üzemeltethetőség.....	31
	13. Hatékonyság.....	32
	14. Megbízhatóság.....	33
	15. Karbantarthatóság.....	34
	16. Hordozhatóság.....	36
VI.	Összefoglalás.....	37
VII.	Irodalomjegyzék	
VIII.	Függelék	

BEVEZETÉS

Napjainkban fontos, hogy könyvtáraink az egyre gyarapodó információkat minél gyorsabban, minél aprólékosabban feldolgozzák és az olvasók elé tárják. Néhány évtized alatt a számítógépek elterjedésével nem is létezhet már Magyarországon olyan könyvtár, ahol ne használnának számítógépeket. Dolgozatomban szeretném bemutatni a Magyarországon használatos direkt könyvtárak részére írt számítógépes programokat, melyekkel a könyvtári munkát segítik. Ezek az integrált könyvtári rendszerek, melyek a lehető legteljesebb mértékben igyekeznek támogatni a könyvtári munkafolyamatokat.

„Kétségtelen, hogy még ma is (és még hosszú ideig) a könyvtárak lesznek az információk őrzői és szolgáltatói. Paradox módon éppen szerényebb gazdasági helyzetünk szorít rá arra, hogy e ránk bízott szellemi vagyonnal jól gazdálkodjunk, azt a lehető legjobban feldolgozzuk és kihasználjuk/kihasználtsuk.”¹

Már évek óta könyvtárban dolgozom és magam is használok ilyen rendszert, mi több volt szerencsém végigkísérni egy rendszer bevezetését is. Eleinte csak a kereső és a leltározó modul használtam, de dolgozatom kapcsán betekintést nyertem az összes modul használatába. Debreceni, nyíregyházi és budapesti könyvtárakban is volt szerencsém kipróbálni az ott használt rendszereket. A könyvtárosok sok mindenben a segítségemre voltak, gyakran ők világítottak rá egy program előnyeire és hátrányaira. Érdekes volt látni mennyire más dolgokat kell szem előtt tartani egy kisebb iskolai könyvtárban, mint egy megyei könyvtárban. És megint csak mekkora különbség van egy megyei könyvtár és egy kötelezpéldány-szolgáltató egyetemi könyvtárt kiszolgáló program között.

Rengeteg rendszer létezik, valamelyiket kedvelik és sok intézménybe megvásárolják valamelyiknek viszont negatív visszhangja van. Fontosnak tartom, hogy egy könyvtár tájékozódjon a rendszerekről, mi az, ami neki megfelel. Szem előtt kell tartania, hogy mire van szüksége, milyen állománya van, stb. Szem előtt kell tartani a jövőt, az új dokumentumtípusokat, a fejlődő technikát, rengeteg mindent...

„A jövő könyvtári rendszereinek tehát a helyi viszonyokhoz való maximális alkalmazhatóságot, a könyvtári munkaterületek teljes körű és integrált leképezését, szinte korlátlanul rugalmas kommunikációs képességeket, mindenféle multimédia

¹ Kokas Károly: Új integrált könyvtári rendszerek a hazai piacon. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 39. évfolyam (1992) 7-8. szám

beépíthetőségének lehetőségeit kell fölvonultatnia, s mindezt úgy, hogy hardver elemei fejleszthetők, bővíthetők legyenek, s mind gépi eszközei, mind szoftvermegoldásai egyszerre legyenek a szabványokhoz kötődők, s ugyanakkor teljes egészében rugalmasak, alakíthatóak. Lehetőleg mindezek legyenek olyan árban, s úgy támogatva a gyártó által, hogy megvásárlásukra a közintézményeknek e recesszív világban esélyük legyen. Mindez már önmagában válság-hangulatú ellentmondás, főként egy recessziós világban. S nem csupán kihívások óriásiak, hanem a rájuk adott válaszok hatásai is azok, hiszen mostantól a gépesítés nem pusztán a helyi problémákra adott jó vagy rossz választ jelenti, hanem jelenlétet vagy kirekesztettséget a regionális, országos és világméretű együttműködési programokban, a nemzetközi információs rendszerekben.”²

Szeretném röviden bemutatni ezeknek a könyvtári programoknak a jellemzőit, a főbb ismérveit. Rengeteg rendszert használnak Magyarországon, röviden kiemelném ezen rendszerek erősségeit. Mindegyik rendszer más könyvtártípusokhoz ajánlott, az intézményeknek maguknak kell kiválasztani a nekik megfelelőt.

A dolgozatomban legrészletesebben az SRLIB és az ALEPH könyvtári rendszerekről fogok beszélni. Hogy miért pont ezt a két rendszert hasonlítom össze? Munkahelyemen pár hónapja kezdték bevezetni a legújabb Windows alapú SLIB rendszert. Más könyvtárak az elavult DOS alapú SRLIB után ALEPH-re váltottak. Melyik volt a jobb döntés? Sok szempontot kell figyelembe venni, mindkét programot ajánlják egy közepes méretű megyei-városi könyvtárnak, de mégis melyik felel meg jobban az igényeknek? Igyekszek dolgozatomban ezen kérdésekre válasz adni. Egy részletes szempontrendszert használok az összehasonlításhoz, mely szempontrendszer a Függelékben olvasható.

„A modern könyvtári rendszer rugalmasan alakítható, a felhasználó által definiálható funkciókkal fejleszthető, a rendszer szállítója által állandóan korszerűsített integrált rendszer, amely alkalmas a könyvtárban végzett lényeges munkafolyamatok automatizálására és a mindezek következtében létrejövő online katalógus magas szinten való szolgáltatására. A rendszer nyitottsága ill. felhasználói adaptációk befogadására való képessége az egész rendszernek a helyi viszonyokhoz és igényekhez való alkalmazása miatt kulcsfontosságú, hisz a számítógépes rendszerek legritkább esetben egykorúak az őket megvásárló könyvtárakkal.”³

² Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Történeti vázlat.

³ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. A könyvtári integrált rendszerek funkciói

AZ INTEGRÁLT KÖNYVTÁRI RENDSZER FOGALMA

Mit is értünk integrált könyvtári rendszer alatt?

A Könyvtári fogalmak kiegészítésének meghatározása szerint a különböző könyvtári munkafolyamatok részeit vagy teljes egészét segítő automatizált, számítógépes szoftverrendszer neve integrált könyvtári rendszer. A szoftverrendszer egymással együttműködő modulokból áll, amelyek elsősorban a különböző könyvtári munkafolyamatok során keletkező adatok, információk rögzítésére alkalmasak. Használatuk racionálisabbá teheti egy-egy könyvtár, könyvtári hálózat működését, gyorsíthatja és pontosíthatja szolgáltatásait. A kifejezést tágabb értelemben egy vagy több könyvtári hálózat tagjainak összehangolt, elsősorban a könyvtári feldolgozásra, valamint az olvasószolgálatra irányuló együttműködését is jelenti.

A szakirodalomban mindenhol hangsúlyozzák, hogy akkor beszélünk integrált könyvtári rendszerről, ha az alábbi öt nagy területtel felmerülő problémákat megoldja a program:

1. beszerzés/gyarapítás (acquisition)
2. katalogizálás (cataloging)
3. folyóirat-kezelés (serials)
4. számítógépes katalógus (OPAC)
5. kölcsönzés (circulation)

Általában a programok erre az öt területre bontják a könyvtári munkát, a jól kidolgozott programok ebből az 5 modulból állnak. Kiegészítő modulok szükségesek több könyvtárban. Ezek például multimédiás, számlázó, statisztikai, technikai funkciókat végző modulok. A modulokat a bevezetés sorrendjében részletezem. Nem szokás egyszerre bevezetni mindegyiket, ezzel is csökkentve a kockázatot.

Katalogizáló: Ez végzi az OPAC karbantartását, ezzel is hozzuk létre. Bibliográfiai leírásokról beszélünk itt, a rekordok szerkezete egységes, a MARC formátumot támogatják. Nem kell azonban a MARC pontos leírását ismerni, általában űrlapokat kell kitölteni az adatrögzítés során, és az így megadott adatokat a programnak kell lefordítani, importálnia. Fontos a jogosultságok kezelése; külön személyek végezhetik a formai és tartalmi feltárást;

külön személyek kezelhetik a szótárakat; a felhasználók meg nyilván csak a lekérdezést használhatják.

Kereső: Tulajdonképpen ezért készül a rendszer, ez a legfontosabb modul. A több szempontú keresés kulcsfontosságú. Támogatni kell a direkt keresést (FIND) és a böngészést is (SCAN). A találati rekordok megjelenítése többnyire egységes mindenhol. Lehet rövid, normál, hosszú vagy a legrészletezőbb MARC formátumú. A keresőfelület lehet a passzívabb, de kényelmesebb grafikus felület, ahol előre meghatározott keresési paraméterek segítségével dolgozhatunk, de lehet parancsnyelvű is. „A gépesítés sikerének felhasználói megítélése nagyrészt azon múlik, hogy az online katalógus milyen sokoldalúan tárja fel a könyvtár anyagát. Ezt a rekordok igen precíz indexelése biztosítja, ill. az erre épülő különféle visszakeresési lehetőségek. Az indexelésnek legalább 12-16 mezőre ki kell terjednie, s az adatok közötti legkülönbözőbb relációkat fel kell tudni használnia. Célszerű, ha első szinten a leggyakoribb keresési eljárásokat tartalmazó, ill. kombináló menü jelentkezik (pl. szerző, cím, címszó stb.), de második szinten - a gyakorlottabb felhasználónak - rendelkezésre áll egy közvetlen ún. parancsnyelvi lekérdezés, ahol az összes indexelt mező a Boole-algebra lehetőségei szerint lekérdezhető. Kívánatos, hogy ez a rész feleljen meg a Common Command Language szabványának.”⁴

Kölcsönzési (Kiadás, Visszavétel, Hosszabbítás, Előjegyzés, Használati díjak, Késedelmi díjak): Akkor érdemes bevezetni, ha az állomány 60-70 százaléka már gépen van, fel van dolgozva, vonalkódos rendszer van és már létrehozták az olvasói nyilvántartást, kialakításra került az olvasó azonosító rendszer (Ugyebár az olvasói csoportokat is tárolni kell, a statisztikák is ennek segítségével készülnek az olvasói szokásokról.)

Ezek után a modulok bevezetésének a sorrendje tetszőleges.

Gyarapító: Ez maga a rendelésnyilvántartás és ez kapcsolja a könyvtári rendszert, mint gazdálkodó szervezetet a könyvtár gazdasági moduljához. Alkalmasnak kell lennie keretfigyelésre, előszerzeményezésre, szállítók nyilvántartására és gyakran a könyvtárközi kölcsönzést is ezen modul segítségével végzik

Folyóiratkezelő: Itt az alapadatokon túl egyéb nyilvántartás is van, ezért szükséges külön modulban kezelni a folyóiratokat. Tudnia kell a példányok számait katalogizálni, érkeztetni. Kereszthivatkozásokra is szükség lehet névváltozásnál, nyilván kell tartani a kötetett periodikumokat is. (Mennyi van kötve, hol találhatóak)

⁴ Kokas Károly: Új integrált könyvtári rendszerek a hazai piacon. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 39. évfolyam (1992) 7-8. szám

VILÁGSZERTE HASZNÁLT INTEGRÁLT KÖNYVTÁRI RENDSZEREK

Az első programok, amik a könyvtári problémák automatizálását igyekeztek megoldani, az Amerikai Egyesült Államokban láttak napvilágot. Ma is jellemzően innen terjednek el a leghíresebb programok, de más országok egyetemei, programozói is ígéretes szoftvereket gyártanak. Például az általam későbbiekben vizsgált könyvtári rendszer, az ALEPH izraeli program, 1979-ben fejlesztette ki a Héber Egyetem. Az 1960-as években kizárólag a kölcsönzések nyilvántartására kezdték fejleszteni a programokat. A 90-es évekre az Internet elterjedésével és a számítógépek fejlődésével elkezdtek interaktív, felhasználóbarát programokat is gyártani és már nem csak angolul. Ma már szinte minden nyelven megtalálhatóak, rengeteg funkcióval rendelkeznek és kereskedelmi terméké is váltak.

„A piacot időről-időre áttekintő szaktanulmányok legalább félezer szoftvert ismernek, amelyek többé-kevésbé megfelelnek az integrált könyvtári rendszerekkel szemben támasztott alapkövetelményeknek. Ma már elvileg nincs akadálya annak, hogy ezek közül bármelyiket is válasszuk. Természetesen szakmai szempontokon túl döntésünket befolyásolni fogja az illető cég hazai vagy közeli jelenléte, az általa kínált üzleti feltételek stb.”⁵

Csak felsorolás szintjén szeretném megemlíteni a legismertebb rendszerek neveit. Sok névvel nem is találkozunk itthon, a világban elterjedt integrált rendszerek nem azonosak a hazai piacon népszerű szoftverekkel. Az Oracle Libraries(gyártója a Fretwell-Downing) és a Tinlib(gyártója az IME) az a két rendszer, ami nálunk is és a világ összes országában is meghatározó program. Ezeken kívül a következő rendszerek a legnépszerűbbek: Ameritech, Best-Seller, Brodart, CASPR, COMPAnion, Cordant, Data Trek, DRA, Endeavor, Follett, Gateway, Gaylord, GEAC, General Automat. , IDI, ILS, Inmagic, Innovative, Keystone, Library Corp. , Library Technolog. , McGraw-Hill, Nichols, NSC, Sirsi, SWLI, Tapestry, VTLS.

⁵ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Az integrált rendszerek nemzetközi piaca.

INTEGRÁLT KÖNYVTÁRI RENDSZEREK MAGYARORSZÁGON

Röviden szeretném bemutatni a Magyarországon ma is használt rendszereket a teljesség igénye nélkül. Az internetcímek egy most is működő OPAC-ra mutatnak. Az érdeklődők a könyvtári rendszerek legáttekinthetőbb és teljes listáját a HUNOPAC⁶-on találhatják meg!

- AMICUS (Példa: Országos Széchényi Könyvtár)⁷
Érdekes modulok, erőssége: kötelepéldány nyilvántartás
- CORVINA (Példa: Debreceni Egyetem Egyetemi és Nemzeti Könyvtár)⁸
Érdekes modulok, erőssége: állományellenőrzés
- OLIB (Példa: Pénzügyi Főiskola)⁹
Érdekes modulok, erőssége: állományellenőrzés, rendszerkarbantartás, adatcsere, tájékoztatás
- SR-LIB (Példa: Móricz Zsigmond Megyei és Városi könyvtár, Nyíregyháza)¹⁰
Érdekes modulok, erőssége: helyismeret, bibliográfia
- ALEPH (Példa: BME-OMIKK)¹¹
Érdekes modulok, erőssége: könyvtárközi kölcsönzés
- HUNTEKA (Példa: Kodolányi János főiskola, Székesfehérvár)¹²
Érdekes modulok, erőssége: digitalizálás
- TEXTLIB (Példa: Mogyoróssy János Városi Könyvtár, Gyula)¹³
Érdekes modulok, erőssége: statisztika
- HORIZON (Példa: ELTE Egyetemi Könyvtár és Levéltár)¹⁴
- TINLIB (Példa: Szent István Egyetem)
Dolgozatom írásának idején nem találtam a HUNOPAC-on működő online katalógust!
Érdekes modulok, erőssége: adminisztráció, export-import

⁶ <http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/magyar/opac.htm>

⁷ Keresője a NEKTÁR: http://nektar1.oszk.hu/LVbin/LibriVision/lv_database_set.html

⁸ <http://webpac.lib.unideb.hu/corvina/nagy/wpac.cgi>

⁹ <http://193.225.66.97/cgi-bin/w207.bat>

¹⁰ <http://www.mzsk.hu/opac/slopac.htm>

¹¹ <http://www.omikk.bme.hu/main.php?folderID=23>

¹² http://aromo.kodolanyi.hu/monguz/index.jsp?jsessionid=64356D22C2F928F1C8BCE3_860E71E655?&page=search

¹³ <http://tlwww.mjvk.hu/>

¹⁴ <http://ek62.elte.hu/webpac-bin/wgbroker.exe?new+-access+top>

ALEPH (Automated Library Expandable Program): Általánosságban elmondhatjuk, hogy a legmélyebb könyvtári feltárára nem alkalmas, tehát nagy állománynál nem célszerű vele dolgozni. Viszont jól használható akkor, ha több kisebb könyvtárat egy közös katalógusba összekapcsolnak. Megjegyezném, hogy az ALEPH keresője alkalmas CCL (Common Command Language) keresésre. A CCL, magyarul közös programnyelv előnye, hogy a felhasználó ugyanazokkal a parancsokkal kereshet a CCL nyelvet használó adatbázisokban. Ez egy szabványos nyelv, azonban a túl sok, túl összetett funkciók programozásával még ma is akadnak problémák (rendezési, böngészési hiányosságok). Erről a rendszerről a későbbiekben bővebben beszélek majd. A rendszer vizsgálatát a Nyíregyházi Főiskola könyvtárában végeztem.

AMICUS: Az AMICUS-t a Kanadai Nemzeti Könyvtár megbízásából és szakmai irányításával a kanadai CGI fejlesztő cég készítette el. Ezt használják az OSZK-ban, Magyarország legjelentősebb könyvtárában. Az AMICUS képes több könyvtár teljes körű gépesítésére. Az együttműködési kör minden könyvtára önálló, egymástól független és egymás által nem látható gyarapítást, kölcsönzést, folyóirat érkeztetést végezhet. Ugyanakkor minden olyan adat, mely más tagkönyvtár által is hasznosítható, közös az egész rendszeren belül és az úgynevezett rendszer szinten helyezkedik el. Ilyenek például a szállítók adatai, vagy a bibliográfiai adatok. A tagkönyvtáraknak mindig vannak speciális, csak rájuk jellemző adatai. Ezt a helyzetet az AMICUS úgy oldja meg, hogy a szállítók esetében például megengedi a rendszeradatok tagkönyvtári szintű kiegészítését, a bibliográfiai adatok esetében pedig egymással egyenrangú leírási variánsokat lehet létrehozni.¹⁵ A NEKTÁR az Országos Széchényi Könyvtár Nemzeti Könyvtári Átfogó Információs Rendszere. Bővebb értelemben a nemzeti könyvtár számítógépes szolgáltatásainak összessége, szűkebb értelemben az AMICUS integrált könyvtári rendszer adatbázisait jelenti.

CORVINA: A VOCAL a Corvina rendszert használó könyvtárak osztott katalógizálási programja. Nagy állományú könyvtárak gépesítésére is alkalmas. Az integrált rendszereknél szokásos alapfunkciókon túl, a rendszerhez kapcsolható számos kiegészítő modullal a rendszer funkcionalitása tovább bővíthető. Ilyen kiegészítő modul valósítja meg a raktári kikérések kezelését, az SMS küldést vagy a számlák készítését. A könyvtári szolgáltatások területén is egyre fontosabb szerepet játszanak a modern kommunikációs eszközök SMS, email, internetes ügyintézés stb., amelyeket a Corvina is minden szinten támogat.

¹⁵ Horváth Ádám: Rendszerváltás az OSZK-ban, a közreműködő szemével. In. Könyvtári Figyelő 44. évfolyam, 1998. 2. szám

HUNTEKA: „A HunTéka könyvtári rendszer elsősorban közepes és nagy könyvtárak komplex igényeit hivatott kielégíteni. (A kicsi, általában egyszemélyes iskolai, községi stb. könyvtárak számára a HunTékával párhuzamosan fejlesztett KisTéka elnevezésű programot ajánlják.) Szerver oldalon a HunTéka központi moduljai és az adatbázis az ingyenes Linux operációs rendszer alatt működnek, az adatbázis-kezelő a szintén ingyenes PostgreSQL. Ez a megoldás nagymértékben csökkenti a könyvtári rendszer árát.”¹⁶ Informatikai és könyvtári szabványoknak megfelel, interneten keresztüli távfelügyelet is biztosított. Támogatja a könyvtári együttműködést az osztott katalogizálással.

OLIB: „Külön előnye, hogy a könyvtáros egymaga is el tudja készíteni azokat a beviteli űrlapokat, amelyekre a különféle speciális dokumentumok feldolgozása során szüksége van. Könyvtári hálózatok esetén az egyes tagkönyvtárak azonos űrlapoknak különböző metszeteit alakíthatják ki egyszerűbb vagy bonyolultabb szinten. A rekordokban teljes szövegű információk is rögzíthetők (bemásolással is), amelyeket indexel a rendszer, de csatolhatunk a rekordokhoz tetszőleges számú és típusú objektumot is (pl. weboldalt, képet, videofelvételt, különböző formátumú szöveges dokumentumokat). A relációs adatbázis-kezelési technológiának köszönhetően az OLIB lehetőséget ad a feldolgozás során hierarchikus és/vagy mellérendelő kapcsolatok rögzítésére, formai és tartalmi kapcsolatok hálózatának feltárására is, aminek különösen a sokféle típusú vállalati információ feldolgozásakor látjuk hasznát.”¹⁷

SR-LIB: Stiegelmayr István és Rácz Dénes programja. A ma beszerezhető programokat már csak egyedül Stiegelmayr dolgozza ki, ezért sok helyen S-LIB-ként említik, de lényegében ugyanaz a kettő. Erről a könyvtári rendszerről szeretnék a későbbiekben majd bővebben beszélni. Munkahelyemen, a nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi könyvtárban használjuk a DOS-os verziót évek óta. A dolgozatom írása közben folyik a WINDOWS alapú rendszer bevezetése. Stiegelmayr István havonta tart konzultációt a dolgozókkal, arról, hogy min kellene még csiszolni, min változtasson. A program támogatja az analitikus cikkfeltárást és folyóiratok nyilvántartását is egy-egy modullal.

¹⁶ HunTéka

<http://www.hunteka.hu/>

¹⁷ Kóródy Judit: Integrált könyvtári rendszeren alapuló információs szolgáltatások egy nagyvállalat tudásgazdálkodási rendszerében II. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 52. évfolyam (2005) 4. szám. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3923&issue_id=461

SZIRÉN: Iskolai könyvtárak előszeretettel használják ezt a programot. „A rendszer lényege, hogy ha bármelyik könyvtárban leírnak egy dokumentumot, az azonnal fölkerül a központi szerverre. A Szirén adatbeviteli űrlapján szerverünket közvetlenül elérve, néhány kattintással az összes többi könyvtár azonnal átemelheti a leírást. A rendszer hatalmas előnye, hogy tetszőleges típusú dokumentum (könyv, audiovizuális, hangdokumentum, folyóirat, cikk) analitikákkal, a többkötetes dokumentumok közös adatokkal és kötetleírásokkal egy mozdulattal átvehetők. A rendszer saját központi adatbázisán kívül 450 külföldi könyvtárat is közvetlenül elér, tehát ugyancsak a Szirénbe átemelhető pl. a Library of Congress, az Oxford University bármelyik bibliográfiai leírása, megoldva ezzel az idegen nyelvű dokumentumok leírását.”¹⁸

TEXTLIB: „A TextLib adatmodellje a relációs és a hálós szervezésű adatbázisok koncepciójának egyesítésén alapul. Többfájlos felépítése lehetővé teszi, hogy a különböző típusú információkat tömören tároljuk. A TextLib MS-DOS vagy azzal kompatibilis rendszerű személyi számítógépen használható, egy vagy több felhasználó kiszolgálására alkalmas, hálózati operációs rendszer nélkül is. Az egyedi azonosítók könnyebb beolvasására vonalkódolvasó, pozicionáló eszközként egér használható. 2003 szept. 1-től már megvásárolható a szerver program és a WEB szerver program Linuxos verziója is! Kiszolgáló és felhasználó munkahelyre minimálisan i286 processzorú számítógép szükséges min. 1 Mbyte memóriával. A rendszer merevlemeze helyi lemez, vagy hálózati kiszolgáló merevlemeze is lehet.”¹⁹

TINLIB A TINLIB-ről elmondható, hogy a kis és közepes könyvtárak ideális rendszere. Nem elsősorban amiatt, mert egy erőteljes szerver ne tudna akár több millió tételt és több ezer olvasót is kiszolgálni, hanem a feldolgozási képességeinek egyszerűsége miatt. A gyártó cég különösen nagy tapasztalatokkal rendelkezik a speciális gyűjteményeknél (tanszéki könyvtárak, intézeti gyűjtemények, múzeumok stb.) és esetleg ott ahol már igény van vegyes média anyag feldolgozására. Nagyságrendi korlátain túl erőssége a jól megvalósított authority control, a tezaurusz-használat és az ETO ill. UDC engedélyezése.²⁰

¹⁸SZIRÉN Integrált Könyvtári Rendszer

<http://www.sziren.com/>

¹⁹ TextLib ismertető

<http://www.infoker.hu/textlib/>

²⁰ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Hazai körkép.

AZ ALEPH ÉS AZ SLIB ÖSSZEHASONLÍTÁSÁNAK LÉPÉSEI

Mint azt már korábban is megjegyeztem, dolgozatomban az ALEPH és a legújabb Windows alapú SLIB rendszereket szerettem volna összehasonlítani. A Windows-os SLIB bevezetésére vártam hónapokig, egy éve kellett volna bevezetni az általam vizsgált könyvtárban, elhalasztották 2007 évvégére, majd ezt az időpontot sem tudták tartani. Őgy kénytelen voltan a DOS alapú rendszert vizsgálni. Más SLIB-et használó könyvtár sem boldogult igazán a Windows alapú rendszerrel, így a mai napig a legtöbb helyen a régebbi rendszert használják, így az összehasonlításom ma is aktuális.

- Két könyvtárban kértem meg az ott dolgozókat, hogy számoljanak be az általuk használt szoftverről. Az egyik SLIB-et, a másik pedig ALEPH-et használ. Eszenyiné Borbély Mária szempontrendszerét²¹ vettem figyelembe, amikor a könyvtárosokkal beszélgettem. Én nem csináltam kérdőíveket, kíváncsi voltam mi volt az oka annak, hogy a 2003-ban végzett felmérésben az SLIB ennyire lemaradt és hogy azóta változott-e a helyzet. (Megoldódnak-e majd a problémák a Windows-os rendszer bevezetésével?)
- Dolgozatomban szeretnék rávilágítani miért kapott egy-egy szempont kevesebb pontot az egyik rendszernél, többet a másikonál. Vajon ma jobban meg vannak már elégedve a rendszerekkel?
- A rendszerek leírását is elemezni szeretném, rávilágítva a különbségekre.
- A legjobban azonban úgy tudtam érzékelni a pozitív/negatív behatásokat, miközben használtam a különböző szoftvereket, tehát a saját benyomásaimat is szeretném leírni. A legtöbb különbségre az ott dolgozó könyvtárosok világítottak rá, akik nap mint nap használják ezeket a programokat

A mellékletben olvasható egy olyan szempontrendszer, amit szem előtt kell tartani mind a könyvtárosokkal folytatott beszélgetések során, mind a rendszerek leírásának az elemzése közben. Ezen szempontrendszer alapján több integrált könyvtári rendszert is értékelhetünk, egy hozzá tartozó pontozási, súlyozási rendszer szerint pedig felmérés készíthető. A MAKK (Minőség Automatizált Könyvtári Környezetben) egy eléggé részletes szempontrendszer, melynek segítségével akármelyik könyvtári rendszer elemezhető.

²¹ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszempontú döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

BESZERZÉS

„A minősítés alapját képező MAKK modellben a funkcionalitás szoftverminőség-jellemzőn belül az alkalmasság segédjellemző kiemelten fontos. Alsegédjellemzőkre bontása minden más segédjellemzőnél lényegesen részletesebb, a tagolás a könyvtári szoftverek moduláris felépítését követi.”²²

„A beszerzéssel kapcsolatos adatokat az integrált könyvtári rendszerek általában külön rekordokban illetve külön rekordok (relációkkal összekötött) rendszerében tárolják, s ugyanakkor ezeket az adatokat hozzáférhető teszik a rendszer más, elsősorban a katalogizálással összefüggő moduljai számára is. Az állománybeszerzés folyamán létrehozott fő adatok mindig kapcsolódnak egy adott bibliográfiai rekordhoz, hasonlóan a példányinformációk tárolásához. A beszerzés fő adatai és a rendszer egyéb adategységei között kötelező vagy kötelezően ajánlott kapcsolat van.”²³

A dezideráta adatokat egyik rendszerrel sem kezelik. A dokumentumok nem kerülnek bele a rendszerbe, csak amikor megrendelik. Kívánságlista ugyan minden könyvtárban van, de itt egy hagyományos könyvre kell gondolnunk, ahova az olvasók a kéréseiket beírhatják. Később a könyvtárosok hagyományos katalóguscédulákat készítenek, ebből épül fel a dezideráta adatbázis. Megjegyezném, hogy van lehetőség a programok egyik menüpontjában a dezideráta adatok kezelésére, egyszerűen csak nem élnek vele a könyvtárak. A könyvtárosok véleménye szerint a közepes méretű városi- megyei- főiskolai könyvtáraknak a dezideráta adatokat elég kézzel írott formában gyűjteni. A szállítók adatai nyilván vannak tartva, könnyen hozzáadható mindkét rendszerhez egy újabb szállító. A rendelések legtöbbször ugyanazoktól a kiadóktól történnek, így leegyszerűsítik a rendeléseket, nem kell többször bevinni az adatokat. A könyvtárosok elmondása szerint nem okoz problémát a rendelés, a rendelést tudják követni, az érkeztetéssel sincs probléma.

„A beszerzési modul egyik legfontosabb és legbonyolultabb eleme a könyvtár rendeléseinek, számláinak ellenőrzését lehetővé tevő programrész. Legjobban úgy lehetne jellemezni, hogy akkor jó ez a részmodul, ha az intézmény könyvek és periodikák vásárlásával kapcsolatos összes pénzügytechnikai részletét ellenőrzés alatt tudja tartani. A szabályos könyvelési funkciók mellett tartalmaznia kell az elkülönített pénzalapok kezelését

²² Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszörös döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

²³ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Beszerzési modul.

is. Igen fontos, hogy ez a rész kellő rugalmassága révén idomítható legyen az adott könyvtár gazdasági-pénzügyi szokásaihoz.”²⁴

Számlázásra sem az ALEPH, sem az SLIB rendszer nem képes. Ha kap a könyvtár számlát a megrendelésekről azt persze itt lehet bevezetni. Mindkét programmal lehetőség van a számlák összesített adatait és a tételeket vezetni. Ha számlát kell adni a könyvtárnak valamiről azt azonban kézzel írják vagy egy külön számlázásra használatos programmal. Itt jegyezném meg, hogy észrevettem, hogy az integrált rendszereken kívül a könyvtáraknak számos egyéb programra van szüksége a megfelelő működéshez. Gondolok itt a számlázásra, személyi ügyek kezelésére, statisztikakészítésre. Ezek a fő hiányosságok, amire a két rendszer nem képes, de ezekről később bővebben fogok beszélni.

A költségvetési kereteket részletesen mutatja mindkét program, az ALEPH-nél áttekinthetőbb és kezelhetőbb a felület, de az SLIB is meg tudja jeleníteni ugyanazokat az adatokat. A könyvtárak több anyagi forrásból táplálkoznak, fontos ezek számontartása. Leltározásnál egy egérekattintással jelölhetjük a programokban, hogy megtaláltuk az adott dokumentumot. Az SLIB-nél zavarónak találtam azt, hogy az olvasók által is használatos keresőmodulban nem tudunk meg információkat arról, hogy egy adott dokumentum leltározva volt-e. Ez sokszor problémát okoz, ha az olvasó nem talál valamit. A napi, heti folyóiratokat évente egyszer rendelik meg mindkét rendszert használó könyvtárakban, így folyamatos megrendelésről nem beszélhetünk. Az érkeztetést viszont fontos vezetni, mindkét program jelzi a hiányosságot. Az ALEPH-el nem okoz gondot az éves költségvetési statisztikák kezelése, egy menüpontból látszik az éves kiadás, éves bevétek és hogy melyik dokumentumtípusra mennyit költöttünk. Ilyen éves statisztikát az SLIB-el már nem volt ilyen egyszerű készíteni. Több helyen kellett keresni, míg végül megtaláltuk a keresett adatokat, de azokat csak külön képernyőn lehetett megjeleníteni, nem listázható ki egyszerre. A statisztikákat ezen a területen is inkább külön vezetik, az integrált rendszeren kívüli programmal.

KATALOGIZÁLÁS

²⁴ Kokas Károly: Új integrált könyvtári rendszerek a hazai piacon. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás. 39. évfolyam (1992) 7-8. szám

A katalogizálásnál sokkal rugalmasabbnak találtam az ALEPH rendszert, ahol egyrészt átjárhatóak a modulok, másrészt alkalmas saját űrlap létrehozására. „Az ALEPH 500 Katalogizáló modul integrálja a katalogizáló funkciókat a rendszer valamennyi egyéb funkciójával. Valamennyi fontosabb bibliográfiai eszköz interface-éhez kapcsolódva, az adatokat Unicode-ban menti el. Egyszerre több MARC és nemMARC formátumot is támogat, a felhasználóknak egyetlen adatbázist szolgáltatva, melyhez a könyvtárosok szabadon meghatározhatják a helyi mezőket, amikhez érvényesítés és indexelés kapcsolódhat. A katalogizáló szabványok ilyesfajta alkalmazása biztosítja a mai követelményeknek való megfelelést, és megalapozza a most megjelenő szabványokhoz idomulást is.”²⁵

„A katalogizálási modul megbízható működésének a középpontjában a MARC formátum kezelésének a kérdése áll. Elképzelhető, hogy kisebb vagy homogén összetételű (elsősorban a munkafolyamatok bonyolultságát tekintve) könyvtárakban olyan rendszert installálnak, amelyik nem támogatja a MARC formátumot, s nem is érzik ennek szükségességét. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy az adatok cseréje ezekben a könyvtárakban is egyre inkább fontos kérdéssé válik, s ilyenkor utólag kénytelenek biztosítani a MARC formátummal való kompatibilitást.

A MARC (MACHINE Readable Cataloguing) tulajdonképpen nem más, mint egységes bibliográfiai csereformátum. A könyvtári, bibliográfiai adatfeldolgozás alapjait az ISBD (International Standard Bibliographic Description) szabványok biztosítják, ezt természetesen a gépi adatfeldolgozásnál is használják. A könyvtári együttműködés, a központi számítógépes bibliográfiai szolgáltatásoknak pedig MARC formátum biztosít közös nevezőt.”²⁶

Az SLIB rendszer szokatlansága, de egyben szerintem előnye is, hogy nincsen MENTÉS gomb a munka során. A bevitt adatok folyamatosan elmentődnek, így egy esetleges hardverhibánál vagy áramszünetnél nem kell újratekinteni a munkánkat. A hagyományos dokumentumokat biztonsággal dolgozzák fel a rendszerekkel és lehetőség van nem hagyományos dokumentumok leírására is. Azonban az SLIB rendszerrel a programozóval szükséges egyeztetni, ha valamilyen új dokumentum leírására van szükség. Ez pedig olykor több hétig is eltarthat, addig pedig egy helyben állnak az új dokumentumok. Az analitikus feltárásnál szintén az SLIB rendszer bizonyult gyengébbnek. Olykor, hosszú címeknél, hosszú

²⁵ ALEPH - Az integrált könyvtári rendszer
http://www.exlh.hu/termek_aleph.htm

²⁶ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Katalogizálás.

párhuzamos címeknél egyszerűen nem fér ki az adatmezőre vagy nem látszik a dokumentum címe. Korlátozott számú karaktert lehet begépelni, amit nagy hibának könyvelnek el a feldolgozó könyvtárosok. A rekordok módosításával nincsen probléma, ha csak egy adatot módosítunk. Az ALEPH támogatja a globális adatbázisok változásait mező, almező, vagy megadott szó alapján, míg az SLIB-nél, ha 100 helyen kell ugyanazt megváltoztatunk azt bizony százszor kell megcsinálni. Magas szintű szövegszerkesztésre is képes mindkét program, bár más ország betűtípusát hiába állítják be a számítógépen, egyik programmal sem lehet használni. Ebből sokszor probléma adódik.

Nézzünk egy példát az SLIB működéséről, hogy milyen lehetőségek vannak a feldolgozó könyvtárosoknak a kiegészítő adatok felvételére a szerzőkről. A feldolgozó könyvtáros röviden értékeli is a rendszert: „Kilépve a kettős osztatú, szerzőségi adat feliratú segédtablába, az alsó részben adatokat vehetünk fel a szerzőről: születési-halálozási időt akár napi pontossággal (beírjuk), foglalkozást (beírjuk kisbetűvel), lakóhelyet (a lakóhely feliratra kattintva az országtörzsből kikeresve, vagy új országgént felvéve). Ezen adatokra új könyvek esetében nagyon hasznos információkat közöl az Új könyvek c. állománygyarapítási tanácsadó. A foglalkozásnál ajánlott a tudományos fokozat (pl. főiskolai tanár) helyett inkább a működési területet beírni (biológus), ez fontosabb információ. (Sajnos az országtörzs két karakterre lett elkészítve, s ez nálunk bizony már régen betelt. Az eredetileg szűken meghatározott karakter más törzsekben is okoz már gondot. A szállítótörzset három karakterre tervezték, s már ez is megtelt nálunk. Rendszergazdánk a törzsből meg tudta növelni a karakterszámot, de a megjelenési helyeken nem (pl. a szerző lakóhelyénél, a rendelés szállítójánál), így a felvett 3 karakteres országnévvel, 4 karakteres szállítónévvel semmit nem érünk, mert az a szükséges helyen nem jelenik meg. A programkészítővel sajnos a kapcsolat nagyon nehézkes, a kezdeti lelkes együttműködés után lezártnak tekintik alkotását, késznek a programot. Ez annál is sajnálatosabb, mert alapvetően jó programról van szó, könnyű benne dolgozni, jól tükröz nagyon sok mindent, s kevés, de annál bosszantóbb pontatlanságot, szépséghibát kellene csak kijavítani. Érthetetlen az ellenállás, hiszen ezzel az ő műve, terméke javulna, válna piacképesebbé.”²⁷

„Találunk még egy megjegyzés feliratot is, amelyre kattintva, a megnyílt mezőbe tetszőleges tartalmú és mennyiségű egyéb információt vehetünk fel a szerzőről. Ezt

²⁷ Trifonovné Krajz Borbála: Az SR-lib berkeiből 6. Szerző szerinti betűrendes katalógus építése. In: Könyvtári kis híradó: A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei könyvtárak lapja 2003. VIII. évf. 4. (32.) sz., december p. 4-5.

kihasználhatjuk, pl. a helyi szerzők részletesebb nyilvántartására. Kijelölhetjük a szerzőség típusát (személy, testület, konferencia). Alapban a leggyakoribb típusnak, személynek minősíti a program a felvett új szerzőséget. Az alsó részben bármikor dolgozhatunk a szerzőtörzsben, attól függetlenül, melyik címen keresztül léptünk ide be, tehát itt végezhetjük a szerzőtörzs karbantartását.”²⁸

A modulok átjárhatóságánál sok problémába ütköztem az SLIB rendszer használata közben. Az SLIB-et használó könyvtárosoknak is új információ volt, hogy a programjuk képes a modulok átjárhatóságára, ahogy az ALEPH. Egyszerűen a program bevezetésekor a programozót kérték meg a könyvtárosok, hogy a modulok ne legyenek átjárhatóak. Ennek az az oka, hogy más végzi a hagyományos dokumentumok feltárását és más végzi például a cd-k feltárását. Rengeteg problémával találkoztam emiatt a keresések során. A médiatárban dolgozom, sokszor találkozok olyan kéréssel, hogy egy adott zenei művet keresnek meghallgatásra és a műről szóló könyveket is keresik. Ilyenkor bizony kétszer kell elvégezni a keresést, egyszer a média moduljában, egyszer a könyvek modulban. A két modulban külön dolgozták fel például a szerzőket, így bizony eltérések is lehetnek a szerzők adataiban. (Egyik helyen zeneszerzőként, másik helyen íróként van jelölve egy személy, aki igazából zeneszerző és író is egyben). Ezt a problémát az ALEPH rendszert használó könyvtárakban nem tapasztaltam, szerintem hiba volt a modulokat különválasztani az SLIB rendszernél, de mint említettem ez nem róható fel a program hibájának, hiszen képes rá.

OPAC

Online Public Access Catalog (Hálózaton nyilvánosan elérhető katalógus): Könyvtárak távolról, hálózaton (általában ingyenesen) elérhető számítógépes katalógusa. Rendszerint egy integrált könyvtári rendszernek a „nagyközönségnek” szánt modulja. Az OPAC a könyvtári katalóguson kívül esetleg más adatbázisokat és online szolgáltatásokat is tartalmazhat.²⁹ „Az OPAC-nak ma már van egy szélesebb jelentése is: tulajdonképpen minden olyan bibliográfiai adatbázis felhasználói felületét így hívjuk, amely könyvek és az ezekhez kapcsolódó anyagok könyvtári leírásait teszi nyilvánosan hozzáférhetővé a hálózaton

²⁸ Trifonovné Krajz Borbála: Az SR-lib berkeiből 6. Szerző szerinti betűrendes katalógus építése. In: Könyvtári kis híradó: A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei könyvtárak lapja 2003. VIII. évf. 4. (32.) sz., december p. 4-5.

²⁹ Buda Attila: Könyvtári fogalmak kyszótára: Könyvtári ismeretek kyszótára, Korona kiadó, Budapest (2000)

keresztül. Ennek következtében találhatunk olyan OPAC-okat is, amelyek nem egy adott könyvtár számítógépes katalógusához tartoznak, hanem több könyvtár közös katalógusához, egy ország nemzeti könyvtárának a nemzeti anyagot a legteljesebben tartalmazó nemzeti katalógusához, vagy egy bibliográfiai szolgáltató katalógusához.”³⁰

Beszéljünk a két rendszer keresési lehetőségeiről. Az ALEPH rendszer OPAC-jait évek óta használtam az interneten keresztül, míg működő SLIB OPAC-ot pár éve még igen keveset találtam az interneten böngészve. Mint már említettem az ALEPH képes CCL keresésre. A Common Command Language közös keresőnyelv az adatbázisokban és online könyvtári katalógusokban való keresés megkönnyítésére és egységesítésére. Az SLIB keresője a munkahelyem oldalán³¹ is ugyanolyan formát ölt, mint az ország más SLIB könyvtáraiban. Nézzünk meg azonban egy ALEPH OPAC-ot³², és egyből szembetűnik a keresések finomsága. „Az ALEPH egyik erőssége a search modul, amelyik a tulajdonképpeni OPAC-ot jelenti. A felhasználónak módja van szerző, cím, tárgyszó, egyes kifejezések szerint keresni, a rekordok (főleg a könyvtáros számára) direkt módon is elérhetőek, de a legszebb megoldása a CCL szerinti, az olvasók gyakorlatához maximálisan alkalmazkodó keresési lehetőségeknek van. Tulajdonképpen a rendszer maga tanítja meg néhány használat után a Boole-féle keresést, amikor is a "CCL guided" menüben a rendszer egy keretprogram segítségével maga alkotja meg a kereső-kifejezést. A gyakorlottabb felhasználó pedig közvetlenül parancsnyelven fogalmazhatja meg keresőkérdését. Gyakorlatilag a csonkolások és karakterhelyettesítések minden fajtáját alkalmazhatjuk. Kiemelendő még, hogy a rendszer lehetővé teszi, hogy az egyetlen alkalmazásban meglévő több adatbázisban (pl. alapállomány és különgyűjtemények stb.) egyszerre keressünk, valamint az OPAC alapján történő rendelést is.”³³

Bizony az SLIB keresőjében csak akkor boldogulunk gyorsan, ha pontosan tudjuk mit keresünk. De még itt is rengeteg probléma adódhat. Az OPAC nem tesz különbséget azonos nevű szerzők és azonos címek között. Ha például Nagy László költőtől keresünk

³⁰ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Információkeresés a könyvtári rendszerben.

³¹ www.mzsk.hu

³² <http://hat.bdtf.hu/F?RN=125410238>

³³ Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek hazai alkalmazása
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/automat/kokas-2.hun>

valamit, akkor találhatunk irreleváns találatokat is. A megoldás az ilyen típusú keresésekre az lenne, ha azonos nevű szerzőknél választani lehetne, hogy minket a költő, a zeneszerző vagy a biológus Nagy László érdekel. A program képes lehetne erre, hiszen a feldolgozásnál több Nagy László van létrehozva szerzőként.

Az ALEPH megfelel a keresési követelményeknek. A beírt szavak között logikai "ÉS" kapcsolat van. A keresőkérdésben használhatóak a logikai (Boole-) operátorok: AND (logikai ÉS), OR (logikai vagy) és NOT (logikai ÉSNEM). A kereső kifejezés csonkolása a ? vagy * használatával lehetséges. A csonkolás egyaránt alkalmazható balról, jobbról, illetve a kereső kérdés belsejében. SLIB-nél nem alkalmazhatóak a * és a ? karakterek, viszont észrevettem, hogy ha nem teljesen írjuk be a címet - az eleje pontos, csak a vége hiányos - akkor véghezviszi a keresést. Tehát csonkolás jobbról minden egyes keresésnél létrejön. Teljes szövegű visszakeresésre tapasztalataim szerint egyik program sem képes, bár az ALEPH-nél voltak erre kísérletek, de konkrét példát nem találtam. Az állapotinformációt mindkét program jelzi és azt is megtudhatjuk, hogy egy esetlegesen kikölcsönzött dokumentumot mikor hoznak vissza. Az SLIB-ben nagyon könnyen megtalálhatóak a kapcsolódó dokumentumok, leginkább a média katalógusában használjuk ezt ki. Az olvasó egy dalt keres, megtaláljuk a dalt, a dalhoz kapcsolódik a dalt tartalmazó cd. Itt továbbmehetünk az előadó más cd-ire. Ezt a funkciót az ALEPH keresőjében nem tudtam ilyen könnyen kihasználni, de a lehetőség itt is adott.

Előjegyzésre lehetőség van mindkét rendszerénél, amikor a dokumentumot visszahozzák a gép jelzi, hogy elő van jegyezve és már megy is az értesítés az olvasónak, hogy jöhet érte. Emelben lenne ugyebár a leggyorsabb, de az idősebbek nem használják az internetet, így az olvasók nagy részének postai levélben küldik az értesítést. Sajnos a találatokat nem igazán lehet rendezni a keresés végén, és a szűkítésre sincs lehetőség. Ha szűkítésre van szükség, akkor újra kell kezdeni a keresést.

KÖLCSÖNZÉS

A beiratkozásnál mindkét rendszert használó könyvtárakban elkerülendő az elírásokat az olvasó először egy lapot tölt ki és ezt a lapot dolgozza fel a könyvtáros. Közel hasonló

adatokat gyűjt mindkét rendszer az olvasókról. Kölcsönzésnél vonalkódos leolvasóval azonosíthatóak a dokumentumok és az olvasók is az olvasójegyük alapján. Itt nem sok különbséget tudnék megjegyezni, mindkét rendszerben tökéletesen működik ez a funkció. Ez a leginkább használt funkciója a rendszereknek, így szükséges, hogy ez hibátlan legyen. Nincs gond a visszavétellel sem, a gép egyből jelzi a késedelmi díjat, ha van. Hosszabbításra mint minden könyvtárban itt is kétszer kerülhet sor. A kölcsönzési időt automatikusan meghosszabbítja a gép tovább, mint 2-3 hét, amennyiben tudjuk, hogy például nyári szünet lesz a könyvtárban.

Előjegyzést kérhet az olvasó írásban, a könyvtáros pedig a számítógépen előjegyzi a dokumentumokat. A felhasználók öröme, az előjegyzés kérelmek elsőbbséget élveznek a hagyományos kérelmekkel szemben, és a kölcsönzés kezdete és lejáratának dátumok elég rugalmasak ahhoz, hogy megfeleljenek az egyéni szükségleteknek. Az ALEPH előnye, hogy támogatja a fénymásolási kérelmeket, míg ezzel az SLIB nem foglalkozik, az SLIB-es könyvtárakban külön lapot kell kitölteni a kérelemhez. Megjegyezném, hogy törekvés van arra, hogy konkrétan ezt a funkciót is lehessen számítógéppel követni, de a könyvtárosok nem az SLIB-ben gondolkodnak, hanem egy másik program foglalkozna ezzel, ami például a munkaidőnyilvántartást, az olvasók számlálását, tájékoztatói naplót és egyéb statisztikákat kezel, amire az integrált könyvtári rendszer nem képes. Az ALEPH viszont magában foglalja az SLIB hiányosságait. Sokkal több problémát meg lehet oldani az ALEPH-el, amire a másik rendszerben törekvés sincs.

Egy érdekesség, hogy az ALEPH-nek van egy kurzus modulja, melynek funkcióival elérhetőséget biztosítanak a hagyományos és elektronikus, kurzusokhoz félretett anyagokhoz. Ez a funkció eszközt tartalmaz a kurzusokhoz félretett anyagok gyűjteményeinek kezeléséhez, valamint a kurzusok olvasmánylistáinak létrehozásához és felújításához. A Kurzus olvasmányok interface, melyet a felhasználó a Web OPAC-on keresztül érhet el, számos indexet biztosít, melyek közt megtalálhatók bibliográfiai adatok, kurzuscímek, kurzusszámok, és az előadók nevei.³⁴

Nem tesz különbséget egyik rendszer sem az olvasótermet használó felnőtt és a gyerekkönyvtárban olvasó gyerek között. Az ALEPH 500 magában foglal egy teljesen integrált Könyvtárközi kölcsönzési modult, ami sokkal könnyebbé és átláthatóbbá teszi a kölcsönzést, mint az SLIB-es könyvtárakban. Azonban sokan már könyvtárközi kölcsönzés

³⁴ ALEPH - Az integrált könyvtári rendszer http://www.exlh.hu/termek_aleph.htm

helyett, amennyiben egy rövidebb cikket keresnek, postán kapják meg a fénymásolatát a keresett anyagnak. „Tudomásunk szerint Magyarországon még egyetlen ALEPH-el dolgozó könyvtár sem használja ezt a könyvtárközi kölcsönzéssel foglalkozó modult. Az ALEPH-el foglalkozó egyetlen közlemény sem ír arról, hogy mi az oka e modul mellőzésének.”³⁵ SDI figyelésre csak az ALEPH rendszer képes, de ez a lehetősége nincs kihasználva. Az SDI (Selective Dissemination of Information) adott témák rendszeres figyelése számítógépes információforrásokban automatikus eszközökkel. Üzeneteket nem lehet beállítani egyes felhasználókhöz, példányhoz, műhöz egyik programmal sem. A késedelmes olvasók felszólítást kapnak, ha lejárt a kölcsönzési idejük. Mindkét programmal listázhatóak a késedelmes olvasók. Amennyiben visszahozza a kölcsönzött dokumentumot a rendszer rögtön jelzi, hogy tartozás van. Ha befizette a pénzt, akkor csak egy kattintás és rendeződött a számlája az olvasónak.

Kölcsönzési statisztikát képes kezelni mindkét program, sőt a helyben használt dokumentumokat is számolják. Különösen az éves statisztikák készítésénél fontos, hogy pontos képet kapjunk arról milyen dokumentumok hányszor lettek kikölcsönözve. Néhány éve még az éves statisztikákhoz kézi statisztikát vezettek a könyvtárosok, de már a legtöbb könyvtárban, ami nem képes a látogatási statisztikák kezelésére, külön programot írtak rá. Ennek a programnak a segítségével számolják naponta a látogatókat, a referenz kérdések számát, sőt a tájékoztatási naplót is ezzel a programmal lehet kezelni. A legtöbb könyvtárban szükséges volt ilyen programok írása, de ezek a programok nem egységesek, legtöbbször az ott dolgozó informatikusok írják meg ezeket a programokat, így minden könyvtárban más és más, de a funkciójuk ugyanaz.

PERIODIKA

A folyóiratokat minden könyvtárban évente egyszer rendelik meg egy évre, gyakran több évre. Év elején látható a költségvetési keret, ilyenkor kell eldönteni melyik folyóiratot

³⁵ Hegedűs Imre: A könyvtáratomatizálás helyzete és fejlesztési tendenciái Magyarországon
<http://mek.oszk.hu/03000/03074>

járatják továbbra is. Sajnos a folyamatos anyagi problémák miatt a drágább, ritkán használt folyóiratokat nem tudja már járatni sok könyvtár. Az Aleph megrendelési naplót vezet, melyben megtalálható valamennyi megrendelés, kézbesítési és számlához kapcsolódó tevékenység. A naplóban dátum, idő, és a tevékenységet végző személy neve is szerepel. Amit fontosnak tartok megemlíteni, hogy az integrált könyvtári rendszereknek tudniuk kell kezelni a rendszertelen és az átagostól eltérő megjelenést is. Az érkezéssel egyidőben történik a periodikumok analitikus feltárása is. Volt szerencsém több napig a Kelet Magyarország című napilap cikkeit feltárni a Móricz Zsigmond Megyei és Városi könyvtárban. A helyi és a megyei vonatkozású cikkek érdekelték minket. Jelölni kellett a címet, a szerzőt, az évfolyamot, a számot és tárgyszavaztam is. Köröztetésre egyik általam vizsgált könyvtárban sem kerül sor. Minkét programmal jelölni lehet a folyóiratok neveinek változását, így egy új névnel egyből utalhatunk a régre és fordítva. Egyértelműen jelöli mindkét program az esetleges névváltozásokat és a hivatkozások is egyszerűen használhatóak.

„A kívánt adatelemek ésszerű hosszúságú mezőkkel (azaz a megfelelő editálási lehetőségekkel) és esetenkénti ismételtetésükkel szükséges, hogy megjelenjenek. Értelemszerűen legyen lehetőség a következő megszorításokra: előbb, utóbb, előzmény, folytatás, címrövidítés; tematikus supplementum-számok, tematikus folyóiratszámok, mutatók, tartalomjegyzék, a periodika nyelve illetve többnyelvűsége, idegen nyelvű rezümé, periodicitás; repertóriumok, tartalomjegyzék, mutatók, egy évfolyam hány számot tartalmaz.”³⁶ Mindkét rendszer időszaki kiadványokkal foglalkozó moduljait jónak találtam és a könyvtárosok erre a modulra egyáltalán nem panaszkodtak. „Az SLIB kifejezetten helytörténeti adatok tárolására, sajtófigyelés megvalósítására készült program. Segítségével helyi érdekű, illetve tudományos folyóiratok cikkei, tudományos dolgozatok is feltárhatók. Lehetőség van a cikk adatainak tárolására, annotálásra, szerzői adatbázis építésére, tárgyszórendszer kialakítására, illetve a teljes cikk bevitelére. Irányított kereséssel, illetve szöveglőfordulás kereséssel, találati halmaz képzéssel találhatók meg a feldolgozott cikkek. A tárgyszó szerinti kereséskor a tárgyszavak hierarchiáját is figyelembe veszi a program.”³⁷

„A periodikák feldolgozását az ALEPH a katalogizáló modulhoz hasonlóan oldja meg. A kardexelés gyakorlatilag előforduló esetei mind szerepelnek a programrészen, a folyóiratok bevételezése részletesen kidolgozott. Tudja ellenőrizni a kötetést, sőt szükség

³⁶ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Időszaki kiadványok modulja

³⁷ Stinginfo informatikai Bt.

<http://www.stinginfo.hu/>

szerint akár a vonalkódos kölcsönzést erre az állományrészre is ki tudja terjeszteni. A beépített un. report generator kérésünkre különféle szempontok szerinti leválogatást tesz lehetővé.”³⁸

PONTOSSÁG, HELYESSÉG

„A pontosság segédjellemező a szoftver használati minőségének összetevői közül elsősorban az eredményességet biztosítja, de nem elhanyagolható az emberi tévedésekből eredő hibák csökkentése szempontjából sem. Emberi tévedés lehet például a helyesírási hiba, kitöltetlen adatmezők. Tehát ilyen értelemben a pontosság, helyesség megvalósulása a biztonságot is szolgálja.”³⁹

„Az authority control használata nem más, mint az egységesített adatok (szerzőségi, cím-, kiadási, stb. adatok) ellenőrzött bevitele. Ennek segítségével (a hivatkozási adatok, illetve az egységesített adatok rendszere révén) a rendszer biztosítani tudja a katalogizálási adatok egységességét és pontosságát. A rendszer akkor működik jól, ha a rendszer megfelelő pontjain a besorolási adatok megtekinthetők és az ablakos technika segítségével a megfelelő elemek a listából átemelhetők. Az egységesített adatok módosításával globális módosítás történik: az authority file megadott eleméhez csatlakozó összes bibliográfiai rekordban követhető lesz a változtatás.”⁴⁰

Fontos, hogy az egységesített besorolási adatokat ellenőrizze a gép. Őgy elkerülhetjük az elírásokat és hogy valami kétszer legyen benne a rendszerben. Ez lényeges szempont a teauruszépítésnél is. Mindkét rendszerrel lehet ilyen authority adatbázist létrehozni, az SLIB-nél viszont egy tárgyszót akár kétszer is létrehozhatunk véletlenül, ami nagy hiba. Egy kisebb figyelmetlenség és már nem kereshető vissza egy dokumentum. Az SLIB tárgyszóadatbázisában rengeteg ilyen hibával találkoztam. Például:

- Nyíregyháza
- Nyiregyhaza

Azonban úgy érzem, hogy ez a hiba nem a program számlájára írható fel, itt a könyvtárosok voltak figyelmetlenek. Az ALEPH-nél mindenesetre nehezebb ilyen hibát véteni, hiszen

³⁸ Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek hazai alkalmazása
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/automat/kokas-2.hun>

³⁹ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszörös döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

⁴⁰ Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk. Katalogizálás

ahogy gépelem be a szavakat közben a program fel is ajánlja a lehetséges, már regisztrált tárgyszavakat. Az SLIB-nél viszont nem ilyen egyértelmű, hogy mi volt már létrehozva, vagy mit kell nekünk létrehozni.

Helyesírás-ellenőrző programra szükség lenne, de nem foglalkozik vele egyik rendszer sem. Automatikus ellenőrzés olyan formában működik, hogy a programok jelzik, amennyiben nem lett kitöltve valamilyen kötelező adatmező (például cím, szerző). Ezenkívül vannak adatmezők, ahova csak megfelelő karakterek írhatóak (például F-felnőtteknek szóló könyv, G-gyerekkönyv), itt jelzi mindkét program, ha rossz karaktert használunk. Mód van tezaurusz építésére, kifejezhetőek a tárgyszavak fölé-, alá- és mellérendelő kapcsolatai. Kereséskor a hierarchia érvényesül. Amennyiben egy dokumentumból duplum példány érkezik nem szükséges újra feldolgozni a dokumentumot, lehetséges a rekordduplikálás. A címből egy darab lesz továbbra is, de a címen belüli példányadatokból több darab is lehet.

Az ALEPH pontosabbnak mondható, de mégis akadnak itt is hiányosságok. Kokas Károly⁴¹szavai szerint Az ALEPH átlagos vagy jó szinten valósítja meg az integrált könyvtári rendszerekkel szemben támasztott kívánalmakat. A könyvtárosi munka különféle területeit lefedi ugyan, de adatbeviteli eljárásai néhol korszerűtlenek. Általában jellemző, hogy nem a könyvtári anyag mélyen strukturált feltárása a fő erőssége. Ez inkább kisebb egyetemi-főiskolai könyvtárak kiszolgálására predesztinálja. A program a legkitűnőbbet egy több kisebb könyvtárat egy union catalogban és osztott rendszerben kezelő struktúra kiépítése esetén tudja nyújtani.

EGYÜTTMŰKÖDÉS, KOMPATIBILITÁS MÁS RENDSZEREKKEL

„Az együttműködés, kompatibilitás más rendszerekkel segédjellemező szerepe könyvtári szoftverekkel összefüggésben az 1990-es években értékelődött fel, elsősorban az internethasználat és a hálózati alkalmazások térnyerésével. Az együttműködés, kompatibilitás segédjellemező MAKK modellben szereplő alsegédjellemezői a szoftver magas színvonalú használati minőségének megvalósulásához elsősorban a termelékeny munkavégzés biztosításával járhatnak hozzá. Például, ha a szoftver lehetővé teszi a könyvtárosok számára,

⁴¹ Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek hazai alkalmazása
<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/automat/kokas-2.hun>

hogy közös katalogizálásban vegyenek részt, más adatbázisokat importálhassanak, akkor az eredményes katalogizáló tevékenységet úgy tudják megvalósítani, hogy ez sokkal kevesebb idő- és munkaerő-ráfordítást igényel.”⁴²

Az internettel olyan szinten kompatibilisek a rendszerek, hogy a kölcsönzési modul az OPAC felé „jelzi” mely dokumentumok vannak kikölcsönözve, melyek nem, a kölcsönzötteket várhatóan mikor hozzák vissza. Ez egy nagyon lényeges szempont, az OPAC-ot használó felhasználóknak ezek a leglényegesebb információk. Hálózatba vannak kötve a számítógépek mindkét vizsgált könyvtárban, hisz a rendszerek így képesek a lehető legjobban működni. Az SLIB-nél a hálózati működésnél előfordult, hogy nem frissült valamelyik számítógép az aktuális adatokkal, de ezt nem a programunk hibájának róható fel. Az ALEPH hálózati működésében nem volt még semmilyen hiányosság.

„A hazai könyvtárakban még a távoli jövő, de jó, ha rendszerünk nyitott, legalább a továbbfejleszhetőség szintjén a papíralapú információ túlmutató területek felé is. A beszkenelt vagy más módon bevitt szöveges információktól egészen a grafikus alkalmazásokig terjedhet a sor”⁴³ Sajnos a vizsgált programok még nem foglalkoznak a multimédiás lehetőségekkel, de szerintem a jövőben szükség lesz nyitni erre a területre is. „Az ADAM, az ALEPH Digital Asset Module, lehetővé teszi könyvtárak számára a digitális gyűjtemény és kapcsolódó metaadatok kezelését az ALEPH 500-as környezetben belül. Ezzel a kiterjesztett, gazdagított megközelítéssel támogatja a könyvtárakat az új könyvtári anyagokat integráló folyamatok birodalmába vezető úton, melyben könyvek és folyóiratok együttesen léteznek videó-, kép- és hanganyagok mellett. A könyvtár most már teljesen integrált tartalmat nyújthat felhasználóinak, ide értve a digitális anyagokat és a hagyományos könyvtári rekordokat is.”⁴⁴

„A keresésekre alkalmazható szabványok egyike a CCL (Common Command Language avagy Z39.58). Ennek tulajdonképpen általánosítása és kiterjesztése a mindinkább elterjedő Z39.50. Ezek a szabványok lehetővé teszik, hogy ugyanaz a keresőrendszer - kliens - az összes, az adott protokollt támogató adatbázisszerverrel is kapcsolatba lépjen. A keresés teljes menetét ezután a szabványnak megfelelő formában - az indexek nevének, az

⁴² Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszempontú döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

⁴³ Kokas Károly: Új integrált rendszerek a hazai piacon. TMT. 39.évf. 1992. 7/8.sz. 311-331.p.

⁴⁴ ALEPH - Az integrált könyvtári rendszer http://www.exlh.hu/termek_aleph.htm

indexkifejezéseknek, a közöttük levő logikai kapcsolatoknak a megadásától a csonkolás és rendezési szempontokon át az adatátvitel formátumáig - szabályozzák a kapcsolatot. Ugyanakkor számos egyéb tényező - így a tényleges megjelenítési formátum, az átvitt rekordok kódkészlete nem tartozik a szabvány hatálya alá. A Z39.50-el kapcsolatban azt is meg kell említeni, hogy túlságosan komplex jellege miatt minden implementáció csak a szabvány egy részét valósítja meg a szerver oldalon. Ez azt jelenti hogy sok esetben hiányzik a böngészés lehetősége, máshol a kulcsszavas keresések egyes csonkolási lehetőségei vagy esetleg a rendezés. Ez elsősorban annak a következménye, hogy az adatbázisok és az alkalmazott adatbáziskezelők számos a Z39.50-ben szabályozott lehetőséget nem támogatnak. Ennek oka lehet az, hogy az adatbázisok és a keresőrendszer tervezése során nem a Z39.50 lehetőségeiből indulnak ki, hanem azt utólagos illesztik a kész rendszerhez⁴⁵ CCL keresésre csak az ALEPH képes, ez egy nagyon kiemelkedő szempont, hisz így az egyik rendszer törekszik az egységesítésre, a szabványszerűsége, míg a másik rendszerről ez kevésbé mondható el.

ILLESZKEDÉS/ALKALMAZHATÓSÁG(SZAKTERÜLETI SZABVÁNYOKHOZ)

„Az illeszkedés szakterületi szabványokhoz funkcionális segédjellemező alá azok a könyvtári szabványokon alapuló kritériumok tartoznak, amelyek teljesítése kívánatos és elvárható könyvtári szakterületen működő, felhasználói elégedettséget eredményező szoftvertermék esetén.”⁴⁶

A Magyar Szabvány szerinti rekordszerkezetek figyelhetőek meg mindkét rendszerben. A MARC formátumot is kitűnően használják a programok. Az ETO részletezettsége nem a programon múlik, képesek a programok részletes ETO-t használni. A könyvtárak saját maguk osztályozzák ETO szerint a szakirodalmat. A részletesség a könyvtári állomány nagyságán múlik. A tezauruszokról az előzőekben már beszéltem, jól használható a tezaurusrendszer.

„Az ALEPH-ben kifinomult ellenőrzési és gazdagítási lehetőségek biztosítják a szabványok megfelelését a katalogizáló rekordok számára azok automatikus ellenőrzésével.

⁴⁵ Gyüre Péter: Könyvtári együttműködés formái, szabványok és jelentőségük, technikai követelmények <http://www.niif.hu/rendezyenyek/networkshop/97/tartalom/NWS/3/5/index.htm>

⁴⁶ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többtényezős döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

Az indexszelésük azonos időben történik, hogy a katalogizálás eredménye azonnal használható legyen. A szállítóktól, bibliográfiai alkalmazásokból és más könyvtárakból származó rekordokat és adatokat importálhatnak a Z39.50 protokollon keresztül.”⁴⁷

BIZTONSÁG

„A biztonság szerepe könyvtári alkalmazások esetén is fontos, de nem kitüntetett szerepű. Itt a jogosulatlan hozzáférések kezelésén elsősorban az egymásra épülő munkafolyamatok biztonságos végzéséhez szükséges dolgozói jogosultságok kiosztását, és a különböző olvasói kategóriákból fakadó eltérő szintű és módú jogosultságok kategóriákhoz történő hozzárendelését értem. Ha ezek teljesülnek, elsősorban az emberi kockázatból eredő veszély mértékének csökkentését szolgálják, így a szoftvertermék megfelel a használati minőség biztonság kritériumának.”⁴⁸

A könyvtárakban nem volt még olyan eset, hogy valaki „fel akarta volna törni” a rendszert. A különböző területen dolgozó könyvtárosoknak külön felhasználónevük és jelszavuk van, ezzel csak a munkájukhoz szükséges modulokat érhetik el. Rengeteg pénzmozgást kell figyelemmel követni a programnak, a felelősség kérdése fontos szerepet játszik a munka során. Értelemszerűen más jogosultsága van a pénzügyeket kezelő könyvtárosnak és a kölcsönzést végző könyvtárosnak. Az olvasók is betekinhetnek az egyik modulba, ugyebár ez az OPAC. Itt azonban nem tud változtatni az adatokon a könyvtárhasználó, ahhoz egy könyvtárosnak kell belépnie. A vizsgált könyvtárakban a biztonsággal nem volt semmilyen probléma, így a két rendszert biztonságosnak találtam.

ÉRTHETŐSÉG

„A használhatóság a szoftver használatához szükséges erőfeszítésekkel, valamint a megadott vagy értelemszerűen számba vehető felhasználók egyéni megítélésével kapcsolatos attribútumok halmaza. A felhasználók egyéni véleménye, megítélése könyvtári környezetben nagyon fontos. A magyar könyvtáros társadalom zöme humán végzettségű és beállítottságú,

⁴⁷ ALEPH - Az integrált könyvtári rendszer
http://www.exlh.hu/termek_aleph.htm

⁴⁸ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszereplős döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

és ezen az sem változtatott, hogy a számítástechnika erre a szakterületre is begyűrűzött, sőt, napjainkra meghatározó erőforrássá vált. Nem elfogadható, ha egy könyvtári szoftver magas szintű számítástechnikai ismereteket vár el az öt napi szinten, munkaeszközként használó könyvtárostól. Az a természetes, ha a könyvtáros szakmai munkájának végzésére tud teljes odaadással koncentrálni, és az általa használt szoftver működtetése nem vonja el a figyelmét feladatától. A könyvtár-automatizálás sikere múlhat azon, hogy a dolgozók elfogadják-e a számítógépes rendszert.”⁴⁹

A programok betanításához általában az integrált könyvtári rendszert ismerő szakembert küldenek a könyvtárakba, akik megmutatják egy-két előadás keretében a program használatát. Az ALEPH bevezetése sokkal könnyebben ment, nem ütközött akkora akadályokba, mint az SLIB-re való átállás. A SLIB tesztelése során olyan alapvető hibák merültek fel, amiket a programozó idővel ugyan kijavított, de ezek olyan hibák voltak, amiket egy könyvtári rendszernek sem szabad elkövetni. A későbbiekben részletezem ezeket a hibákat.

Egy csokorra való ezekből a problémákból:

- A rendelésnél a javította rovatba eleve beíródik egy kód!
- A rendelésnyilvántartásban és az állománybavételben nincs benne a keretnyilvántartás, nem lett átkonvertálva!
- A kiadóval nem kezeli együtt a hozzárendelt székhelyet! (Külön kell a kiadás helyét a várostörzsből lehívni, hiába hozzá van rendelve már a kiadóhoz)
- Raktári szakjel és cutter is legyen beírható, ne csak kiválasztható!
- Szerző szerinti keresésnél a szerzőnévről kattintva, az adott szerzőn álljon be a listára!
- Az ISBN nem ismételheto mező, holott egy könyvnek lehet több ISBN-je, például ha több kiadó közösen adta ki.

Ilyen és ehhez hasonló hibák tucatjaival kellett szembesülni az SLIB bevezetésénél, holott más rendszer meg tudta ezeket oldani. Ezek a korrigálások rengeteg időbe kerülnek az SLIB-et használó könyvtáraknak, ezért sem tudják időben bevezetni a rendszert. Itt nem pár napos csúszásokról van szó, hanem akár hónapokig, évekig húzódnak, torlódnak a problémák.

⁴⁹ Bíró Miklós: Szoftverminőség. = Tóth Tibor: Minőségmenedzsment és informatika. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 1999.

MEGTANULHATÓSÁG

Sajnos az SLIB eléggé kiismerhetetlen lehet annak, aki nem használta még. Az általános HELP funkciója elérhető az F1 billentyű megnyomásával. A kezelése egy könyvtárosnak nehéz igazán, de az olvasók sem boldogulnak könnyen vele, hiszen szokatlan manapság a DOS alapú programok irányítási módja. „A keresés elindításához nyomjuk le az Alt gombot, engedjük fel. Nyomjunk Entert vagy Szóközt. Ekkor megjelenik egy menü, ahol kiválaszthatjuk a Föl, Le nyíl segítségével a keresendő médiát. Nyomjunk Entert! Ekkor megjelenik az adott média kereső ablaka. Itt a Tab, Shift-Tab, Fel, Le, Jobbra, Balra nyilak segítségével mozoghatunk a nyomógombokon. Ha egy nyomógomb aktív (inverzben látszik) akkor a Szóköz vagy Enter segítségével indíthatjuk a hozzá tartozó tevékenységet. A keresést a Következő, Előző, Lapoz vagy Keres nyomógombokkal lehet végezni.”⁵⁰ Ezzel még nem is lenne gond, de az egérhez szokott Windows-on nevelkedett olvasóknak idegen lehet a billentyű használata. Persze ha éppen van egér a gépnél akkor használhatja azt is, így talán egyszerűbb a dolga. Az SLIB hátránya egyben előnye is, hiszen egy egér nélküli több tíz éves számítógépen is kereshetünk vele, ha megtanuljuk annak módját.

Azonban az ALEPH megtanulása is igen nehéz feladat lehet egy laikusnak. Sok kezdő könyvtáros panaszodik, de később egyre jobbak a tapasztalataik. „Ha olyan könyvtárosok véleményét kérdeztem a szoftverről, akik rövid ideje, csupán néhány hónapja használták a rendszert, tele voltak panasszal és elégedetlenséggel. Nem értették a rendszert, nehézkesnek, bonyolultnak találták, úgy vélték, hogy a rendszer üzemeltetésének megtanulása túlságosan sok energiájukat vonja el a tényleges könyvtári munkavégzéstől. Ellenben, ha olyan könyvtárosok nyilatkoztak az ALEPH-ről, akik már régóta dolgoztak vele, mindig elégedettségüknek és ragaszkodásuknak adtak hangot, és úgy gondolták, hogy a rendszer által igényelt anyagi ráfordítás arányos annak szolgáltatásaival. Az ALEPH a felmérés tanúsága szerint olyan rendszer, amelynek megtanulásához, működésének megértéséhez túl sok

⁵⁰ Stinginfo Informatikai Bt.
<http://www.stinginfo.hu/>

energiaráfordítás kell, de ezen a nehézségen túljutva a könyvtáros felhasználók meglegedettségére szolgál.”⁵¹

Az ablaktechnikát mindkét rendszer használja, az ALEPH-ben több menü elérhető. A menüsor megjelenése a felső sorban is jellemző mindkét rendszerre. Az SLIB-nél szokatlan, hogy a bezárás gomb nem a jobb felső, hanem a bal felső ablakban jelenik meg. Ez nekem sokszor bonyodalmakat okozott. Az SLIB használata közben nem egyszer muszáj visszalépni a kezdőoldalra ha folytatni szeretnénk a munkát. Grafikus eszköztár az SLIB-nél nincs, az ALEPH-nél van. Mindenképpen az SLIB képernyőformátuma tűnt bonyolultabbnak nekem, de érdekes, hogy a könyvtárosok szerették ezt a formátumot, hiszen mindent egyben látnak, több adat jelenik meg egy képernyőn, mint az ALEPH-nél.

ÜZEMELTETHETŐSÉG

Az ALEPH hasonlít más Windows-os programokhoz, így annak kezelése nem igényel speciális ismereteket. Az SLIB elsőre idegen lehet egy fiatalabb felhasználónak, aki nem látott még DOS-os képernyőt. Csupa karakter, sehol egy grafika; de a kezelésébe rövid idő alatt bele lehet tanulni, meg lehet szokni. A keresések során bizonyos értelmetlen szabályait meg kell szokni az SLIB-nek és akkor az is kitűnőek használható.

(Például a keresőmodulban Jókai Mór könyveit keressük, de véletlenül elírjuk a szerző nevét Jókai Mür-re. Ilyenkor a program beáll helyesen az abc-ben legközelebbi helyre, Jókai Mór-ra, azonban ha a szerző további adatait akarjuk megnézni, a műveket, amiket írt, akkor keresési eredmény nélküli képernyőre jutunk. A hibát csak úgy küszöbölhetjük ki, ha újra, helyes írjuk be a szerző nevét.)

Egyébként mindkét programot hatékonyan használják a könyvtárosok, szeretnek velük dolgozni, egyik programnak sincs különleges hardverigénye, akár egy régebbi számítógépen is használhatóak. A HELP funkció jól ki van építve, akármikor elérhető a szokásos F1 billentyű megnyomásával. Úgy gondolom, hogy anyagilag ugyan nagyobb befektetés az ALEPH rendszer megvásárlása, de idővel ez megtérül. Nem kell túl sok időt fordítani a hibák javítására, míg az SLIB programozóival folyamatosan kellett a kapcsolatot tartaniuk a vizsgált könyvtár könyvtárosainak.

⁵¹ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszereplős döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

HATÉKONYSÁG

Nem okoz problémát egyik rendszernél sem a funkciók végrehajtási ideje. Nem találok ilyen problémával és a könyvtárosok sem, még a nagy változtatások esetén is gyorsan működik és kezelhető mindkét program. A két rendszer tökéletesen működik egy akár már elavultnak mondható számítógépen is. Tehát a szoftverek erőforrásigényeit könnyen ki lehet elégíteni, így kis költségvetésből gazdálkodó, szegényebb könyvtáraknak is ajánlani tudnám ezeket a rendszereket. A programok tehát jól megfelelnek a hatékonyság követelményeinek. Az SLIB mondható hatékonyabbnak az olcsóbb beszerzés és a kisebb hardverigény miatt. Tökéletesen működik a program akár egy egér nélküli, fekete-fehér monitorral rendelkező DOS alapú „őskori” számítógépen is, persze erre már keresve sem találni példát. Természetesen figyelembe kell vennünk, hogy a két vizsgált program nem lenne képes országos könyvtárak, nagy egyetemi könyvtárak igényeit kielégíteni. Az állomány növekedésével az idő- és erőforrásigények is folyamatosan nőnek.

„A hatékonyság szoftverminőség-jellemző jó színvonalú teljesülése pozitív hatással van a használati minőségre, növeli a felhasználók eredményességét, produktivitását és elégedettségét az adott környezetben.”⁵²

MEGBŐZHATÓSÁG

Elmondható, hogy meghibásodások szoftverhiba miatt szinte soha nem fordulnak elő. Komolyabb adatvesztés az SLIB-et használó könyvtárban előfordult egyszer áramszünet miatt. Értetlenül álltak ez előtt az informatikusok, hiszen máskor áramszünetkor nem történt hibásodás. Gyakorlatilag más szoftverhibával nem volt dolguk egyik könyvtárban sem az informatikusoknak. Áramszünetnél mindkét program képes a folytatásra, onnan ahol

⁵² Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszörös döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

abbahagytuk a munkát, visszanyerhetőek az adatok. Azonban, ha valamilyen probléma lépne fel akkor már szükség lenne külső segítségre, az integrált könyvtári rendszereket író informatikusok kellene az adatok megmentésére. Egy modul esetleges szoftverhibájánál a többi modul működőképes marad. Adatvesztés csak hardverhibánál fordulhat elő. Véleményem szerint mindkét rendszer megbízhatónak mondható.

”A segédjellemzők között különös figyelmet érdemel a helyreállíthatóság, mivel a könyvtári rendszerekben az adatoknak kitüntetett szerepük van.”⁵³ Helyreállíthatóság szempontjából jól vizsgázott mindkét program.

KARBANTARTHATÓSÁG

Az esetleges pontatlanságok és hibák előfordulásánál fontos, hogy gyorsan kiküszöböljék a problémát, ugyanis a programokat nap mint nap használni kell. Kisebb hibákat a könyvtárban dolgozó informatikusok is kezelni tudnak, de nagyobb problémáknál szükséges a programozót is hívni. Újabb modulok beépíthetőek igény szerint, ehhez a programozóval való egyeztetés szükséges. Fontos, hogy átjárhatóvá tegyék a modulokat, és hogy a helyi igényeknek megfeleljen. A programot használó könyvtárosok meg vannak elégedve mindkét programmal, stabilnak és könnyen kezelhetőnek ítélték a vizsgált rendszereket. A tesztelesek során egy könyvtáros próbálja ki az új modult és észrevételeit a programozónak elküldi. A tesztelésnél sokkal több hiányosság lépett fel az SLIB-el kapcsolatban, melyek közt rengeteg triviális hiba is szerepelt. Igyekeztem ezeket a hibákat összegyűjteni.

Az állomány-nyilvántartó programmal kapcsolatos észrevételek:

- A rendelésnyilvántartásban és az állománybavételben nincs lehetőség új cím és új szerző felvételére. Ez szükséges, hiszen innen indul a folyamat, a rendelésben kerül először rögzítésre egy dokumentum. A rendelésből a katalógusba átlépve is csak választani lehet címet, de új ott sem vehető föl. A feldolgozási folyamat pont fordított: desideráta > rendelés > állománybavétel > katalógusba emelés.

⁵³ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszempontú döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

- A rendelésnyilvántartásban (valamennyi rendelés között) egyszerű módon és magyarul fogalmazott keresőben lehessen keresni: címre, szerzőre, szállítóra, lelőhelyre.
- Az állománybavételben (az egész nyilvántartásban valamennyi főnaplóra vonatkozóan) lehessen keresni címre, szerzőre, szállítóra, lelőhelyre, vonalkódra, méret szerinti raktári jelzetre!
- A rendelésből való átvétel nem működik, ignorálni kell, s csak félig hajtja végre az utasítást: szerzőt, címet nem emel át, csak a többi kiadási adatot és a példányadatokat, valamint csak az 1. tételsort emeli át, a többit nem.
- Fontos, hogy tudjunk a rendelésből tételsort kijelölve egyesével is átemelni, s példányokat - ha kevesebb példány érkezett a megrendeltnél - egyesével visszarakni a rendelésbe!
- Rendelésből leltárba való átemeléskor legyen mód az átemelendő mű címe és szerzője szerint keresni a rendelésnyilvántartásban; mutassa, hogy az a bizonyos cím milyen rendelésszámokon, mely szállítóktól lett rendelve, és mutassa a rendeléshez fűzött jegyzékszámot és megjegyzést is!
- A kiadóval nem kezeli együtt a hozzárendelt székhelyet! (Külön kell a kiadás helyét a várostörzsből lehívni, hiába hozzá van rendelve már a kiadóhoz)
- A Minősítés megoszlásban nagy a káosz, ott csak két rovatnak kell lenni: F és Gy (felnőtt- ill. gyermekirodalom)

OPAC-al kapcsolatos észrevételek:

- A találati lista betűrendben van, de nem hagyja figyelmen kívül a névelőt, így kétszer kezdődik a betűrend. Itt is figyelmen kívül kellene hagyni a cím eleji a, az, the, der, die, das, la, il, an, stb. névelőket.
- A böngészés betűrendjében itt-ott hiba van. A rövid és hosszú magánhangzók közt nem kell különbséget tenni, ez általában így is van, de az á betűvel olykor nem boldogul: pl a tárgyszavak közt a Gaál-t a Gazdálkodás után teszi, a Gábel-t a Gyürki után teszi, a Magángazdálkodást a Magzatvédelem után teszi
(a=á e=é i=í o=ó ö=ő u=u ü=ű)

- Azonos nevű szerzők közt tegyen különbséget, azonosítva kronológiai adatokkal, foglalkozással, tehát minden kóddal azonosított szerzőt külön, önállóként kezeljen!
- A szerző szerinti találati listán a könyvtári szabály az, hogy előre vegyük azokat a műveket, amelyeknek szerzői főtétele a szerző, tehát ő írta, s ezek után azokat a műveket, amelyekben ő csak közreműködő, tehát van „vonatkozó szerzőség” kitöltve.
- A kereshető elemek közé tegyük be az ETO szakjelzetet is!
- Tükröződjenek a mellérendelt kapcsolatok is: előzmények és folytatások!
- A megjelenítési formátumok között legyen bibliográfiai leírás formátum is!
- A Rövid formátumban a tárgyszavak közül csak az elsőt hozza. Ez így félrevezető. Vagy mindegyik tárgyszót jelölni kellene, vagy egyiket sem!

A katalógussal kapcsolatos észrevételek:

- Kezdődjön a jelekkel kezdődő címekkel – kivéve az írásjeleket: . , ? ! " ' () [] - / – : ; (ezeket – ha lehetséges címen belül is hagyja figyelmen kívül a betűrendezésnél)
- Folytatódjon a számokkal kezdődő címekkel, majd a betűvel kezdődő címekkel.
- A beviteli képernyőn a szakjelzet helyett pontosabb lenne a raktári szakjel megfogalmazás. E mögé szeretné a könyvtár a saját raktári szakjel-táblázatát betenni.
- Raktári szakjel és cutter is legyen beírható, ne csak kiválasztható!

A leíró adatokkal és a bibliográfiai leírásokkal kapcsolatos észrevételek:

- Az ISBN nem ismételhető mező. Ez nagy probléma, hisz egy könyvnek lehet több ISBN-je, például ha több kiadó közösen adta ki.

- A központosítási jelek alkalmazása hiányos! Az egyes adatszoportokat pont szóköz gondolatjellel kellene lezárni, de esetünkben a pont elmaradt.
- Leírás kinyomtatása is rosszul működik, be kellene állítani a paramétereket (cédulaméretben, középen)

HORDOZHATÓSÁG

„A hordozhatósággal kapcsolatos jellemzők elsősorban a szoftver installálásakor kerülhetnek a figyelem középpontjába.”⁵⁴ A hordozhatósággal kapcsolatban a könyvtárak rendszergazdáival beszélgettem, akik segédkeztek a rendszerek bevezetésével. Sok könyvtárban már használtak más rendszert mielőtt egy jobbat bevezettek volna. Ilyenkor fontos, hogy konvertálni tudják a régi rendszerben feldolgozott adatokat, ne kelljen a munkát előről kezdeni. Mindkét rendszer alkalmazkodni tud a környezetéhez, az ALEPH-nél valamivel egyszerűbben megoldhatóak ezek a problémák, de az SLIB programozója is teljesíti a könyvtárosok kéréseit. Mint arról már korábban is szóltam a telepítésnél az SLIB rendkívül gyengének bizonyult. Rengeteg probléma fellépett a bevezetés során, óriási erőfeszítéseket kellett tenni a megfelelő működéshez, napi kapcsolatot kellett tartani a fejlesztőkkel hónapokon keresztül és még a mai napig sem oldódott meg az összes probléma. A hordozhatósággal kapcsolatban meg kell jegyezniem, hogy a konvertálások során mindkét rendszer tökéletesen alkalmazkodik a szabályokhoz és a könyvtári szabványoknak is megfelel továbbra is az átkonvertált adathalmaz.

⁵⁴ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszempontú döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

ÖSSZEFOGLALÁS

Le kell szögezni, hogy akármelyik rendszerrel dolgozó könyvtárosokkal beszélgettem is, meg voltak elégedve az általuk használt könyvtári programmal. Az ALEPH-et használó könyvtáros nem szeretne másik programot, meg van elégedve, a kis hiányosságok ellenére is. Az SLIB-et használók is mondhatni, hogy szeretik használni a programjukat. Tehát az integrált könyvtári rendszerek helyzete véleményem szerint mindenképpen jónak mondható országunkban. A felmérésekben leggyengébben szereplő szoftver is használható a legtöbb funkcióra. Hegedűs Imre⁵⁵ emeli ki az SLIB legfontosabb pozitív tulajdonságait:

- Ez a rendszer debreceni fejlesztésű, a rendszerkövetés és a módosítás így viszonylag egyszerű.
- A keleti régióban már több helyen működik, a tapasztalatok jók.
- A program mélységében megfelel egy megyei nagyságrendű könyvtári állomány feltárásához és kölcsönzéséhez.
- Nyelvezete könnyen érthető, kereső felületei jól áttekinthetők.
- Gyors és megbízható

Azonban tény, hogy a két rendszer közül az ALEPH az, amelyik kiállta az idő próbáját, ez az a rendszer, amelyik a számítástechnika és a könyvtárak fejlődésével próbálja felvenni a versenyt. „Az Aleph rendszert Izraelen kívül elsősorban Európában használják, Dániában, Olaszországban, Spanyolországban, Svájcban, de az USA-ban is több helyen. Az Aleph magyarországi rendszerképviselőjét az EX-LH Kft. látja el. Első hazai alkalmazója a Budapesti Műszaki Egyetem 1991-ben telepítette a rendszert. Napjainkra az Aleph lett Magyarországon a legelterjedtebb külföldi integrált könyvtári szoftver.”⁵⁶

Az SLIB-et viszont nem mondanám egy versenyképes szoftvernek. Ez egy magyar integrált könyvtári rendszer, amivel már 1993 óta dolgoznak. Úgy érzem nem foglalkoznak eleget a fejlesztésekkel, a formája, a megoldásai évekkal le vannak maradva. Sok alkalommal

⁵⁵ Hegedűs Imre: A könyvtárautomatizálás helyzete és fejlesztési tendenciái Magyarországon
<http://mek.oszk.hu/03000/03074>

⁵⁶ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszereplős döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

szükség van a programozók segítségére, ami nem kevés időt, pénzt és energiát emészt fel. Azokban a vizsgált szempontokban, amelyekben különbség mutatkozott a két rendszer között szinte mindenhol az SLIB tűnt a gyengébbnek. A munkahelyem, a megyei könyvtár a bizonyíték rá, hogy a rendszer bevezetése mennyi problémába ütközik. A 2007 novemberi bevezetést 2008 februárjára halasztották, már novembert írunk, de még mindig nem használjuk a Windows alapú rendszert és a jövő is kilátástalan egyelőre. Rengeteg probléma merült fel a bevezetésnél, amelyekről az összehasonlításomban beszéltem. Olyan alapvető problémákról is szó van, amelyekkel normális esetben egy tesztelés során sem kellene találkozunk. Mintha más nyelvet beszélne a programozó és a könyvtáros. Úgy érzem nem oldódnak meg a problémák az SLIB-nél, sőt egyre csak gyarapodnak a megoldatlan kérdések. Az ALEPH-ben viszont egy rendkívül naprakész, pontos, fejleszhető rendszer ismertem meg. Mintha a könyvtárosok minden óhaját figyelnék a programozók. Itt a programozók nyomon követik a könyvtári szabványokat, ismerik a könyvtári munkafolyamatokat a legaprólékosabb részletekig. Felmerülhet a kérdés, hogy mégis miért döntenek a könyvtárak az SLIB mellett, ismervén a program hiányosságait. Véleményem szerint ennek az esetek többségében anyagi okai vannak. Egyszerűen jóval olcsóbban beszerezhető az SLIB, mint az ALEPH.

Összességében elmondhatom, ha egy könyvtár szoftverválasztás előtt áll érdemes vizsgáldni, körülnézni az integrált könyvtári rendszerek piacán. Ha az állomány nagysága és az igények felmérése után az ALEPH és az SLIB között kellene választani, akkor én az ALEPH-et ajánlanám. Ajánlanám olyan könyvtárnak is, ahol eddig SLIB-et használtak, hiszen a konvertálás megoldható, át lehet térni a másik rendszerre. Az SLIB jövője bizonytalannak tűnik számomra. Működik, használható de rengeteg olyan problémával kell szembenéznünk, amikkel nem lenne szükséges. A tesztelésnél teljesen triviális problémák gátolták meg a pontos munkát. A vizsgált funkciókban pedig folyamatosan szembesülni lehetett az SLIB gyengeségével. A 2003-as vizsgálat⁵⁷ eredménye nem változott. Öt éve is utolsó helyen állt az SLIB, most is hasonló eredményt kapnánk. Talán még romlott is a helyzet, hiszen az évek alatt mind több és több funkciót kell kiszolgálni a programoknak az egyre fejlődő könyvtárak és az egyre fejlődő számítástechnika felé. „Az ALEPH fejlesztése során azonban a Micro-ISIS adatbáziskezelő rendszer többéves múltra visszatekintő használata a gépesítés kapcsán felmerülő alapproblémákat már exponálta, így az ALEPH

⁵⁷ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többszörös döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztatás 50. évfolyam (2003) 3. szám

rendszer bevezetésekor ezen hibákat kijavítva jó szinten valósítja meg az integrált könyvtári szoftverekkel szemben támasztott igényeket.”⁵⁸ Az ALEPH fejlődik, az SLIB megmaradt a régi színvonalán. Toronymagasan kiemelkedett az ALEPH, ajánlanám hasonló nagyságú megyei, városi, főiskola és egyetemi könyvtáraknak is.

Ezúton szeretném megköszönni munkatársaimnak a Móricz Zsigmond Megyei és Városi könyvtár összes dolgozójának és a Nyíregyházi Főiskola könyvtárosainak az önzetlen segítséget. Külön köszönet a Feldolgozó Osztályok könyvtárosainak a rengeteg észrevételt a rendszerekkel kapcsolatban. Köszönöm továbbá témavezetőmnek, Iszály György Barnának a kiegészítéseket.

⁵⁸ Hegedűs Imre: A könyvtáráutomatizálás helyzete és fejlesztési tendenciái Magyarországon
<http://mek.oszk.hu/03000/03074>

IRODALOMJEGYZÉK

- ALEPH - Az integrált könyvtári rendszer

http://www.exlh.hu/termek_aleph.htm

- Stinginfo Informatikai Bt.

<http://www.stiginfo.hu/>

- HUNOPAC- Könyvtári információ Magyarországon

<http://www.mek.iif.hu/porta/virtual/magyar/opac.htm>

- Bakonyi Géza-Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek és hazai alkalmazásuk

<http://www.bibl.u-szeged.hu/bibl/eforras/tananyag/informatika/libsys/libsys.html>

- Bíró Miklós: Szoftverminőség. = Tóth Tibor: Minőségmenedzsment és informatika. Budapest, Műszaki Könyvkiadó, 1999.

- Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többtényezős döntéshozatal módszerével. TMT. 50. évf. 2003. 3.sz. 100-117.p.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=1800&issue_id=49

- Frank Róza: Az Aleph integrált könyvtári rendszer a BME Könyvtárában. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 41. köt. 7–8. sz. 1994. p. 283–288.

- Hegedűs Imre: A könyvtáratomatizálás helyzete és fejlesztési tendenciái Magyarországon

<http://mek.oszk.hu/03000/03074>

- Kokas Károly: Könyvtári integrált rendszerek hazai alkalmazása

<http://www.mek.iif.hu/porta/szint/tarsad/konyvtar/automat/kokas-2.hun>

- Kokas Károly: Új integrált rendszerek a hazai piacon. TMT. 39.évf. 1992. 7/8.sz. 311-331.p.

http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=3224&issue_id=413

- Trifonovné Krajz Borbála: Az SR-lib berkeiből 6. Szerző szerinti betűrendes katalógus építése.

Könyvtári kis híradó: A Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei könyvtárak lapja
2003. VIII. évf. 4. (32.) sz., december p. 4-5.

FÜGGELÉK

Minőség Automatizált Könyvtári Környezetben modell⁵⁹

1. FUNKCIONALITÁS (5)

1.1 Alkalmasság

1.1.1 Beszerzés:

- dezideráta adatok kezelése
- szállítók adatainak nyilvántartása
- megrendelés, megrendelések követése
- érkeztetés
- számlázás
- költségvetési keretek kezelése
- leltározás
- folyamatos megrendelések nyilvántartása, kezelése
- jelentések, statisztikák készítése

1.1.2 Katalogizálás:

- hagyományos dokumentumok feldolgozása, rekordkészítés
- nem hagyományos dokumentumok leírásának lehetősége
- igény szerinti úrlapszerkesztés
- analitikus feltárás lehetősége
- rekordok egyszerű, biztonságos módosítása
- magas szintű szövegszerkesztési képesség
- modulok közötti átjárhatóság

1.1.3 OPAC:

- különböző szintű és módú visszakeresési lehetőségek (egyszerű-összetett, direkt-indirekt)
- Boole-operátorok alkalmazásának lehetősége
- böngészési lehetőség
- csonkolási lehetőség
- teljes szövegű visszakeresés lehetősége
- állapotinformáció megtekintése
- kereszthivatkozások, kapcsolódó dokumentumok jelzése
- előjegyzés lehetősége
- találatok rendezése és megjelenítése

⁵⁹ Eszenyiné Borbély Mária: A Magyarországon alkalmazott könyvtári szoftverek értékelése a többtényezős döntéshozatal módszerével. In: Tudományos és Műszaki Tájékoztató

50. évfolyam (2003) 3. szám

- találati halmazok szűkítésének lehetősége

1.1.4 Kölcsönzés:

- beiratkozási adminisztráció
- kölcsönzés
- visszavétel
- hosszabbítás
- előjegyzés
- eltérő olvasói kategóriák kezelése
- automatikus profilfigyelés lehetősége (SDI)
- üzenetek beállítása felhasználóhoz, példányhoz, műhöz
- késedelmes olvasók kezelése
- késedelmi díjak, bírságok kezelése
- könyvtárközi kölcsönzés
- kölcsönzési statisztikák készítése

1.1.5 Periodika:

- folyóirat-előfizetések kezelése
- megrendelések kezelése
- érkeztetés, ellenőrzés
- reklamálás
- köröztetés
- kötetés kezelése
- periodikumok változásainak kezelése
- vonalkód-kiosztási lehetőség

1.2 Pontosság, helyesség

- authority control használatának lehetősége
- helyesírás-ellenőrző program használata
- automatikus ellenőrzés formális és tartalmi jegyek alapján
- rekordduplikálás ellenőrzése
- teauruszhasználat lehetősége

1.3 Együttműködés, kompatibilitás más rendszerekkel

- kompatibilitás az internettel
- hálózati használat lehetősége
- multimédiás alkalmazások lehetősége
- Z39.50 szabvány alkalmazásának lehetősége
- más adatbázisok importálásának lehetősége
- közös katalogizálásban való részvétel lehetősége

1.4 Illeszkedés/Alkalmazhatóság (szakterületi szabványokhoz)

- a rekord szerkezete és tartalma magyar szabvány szerinti
- MARC formátum kezelése, adatexport, -import
- ETO szakjelzet alkalmazásának képessége
- teaurusz építésének, használatának támogatása
- a bibliográfiai rekord ISBD szabvány szerinti formában is nyomtatható és megjeleníthető
- a karakterkészlet kompromisszum nélkül megfelel a magyar nyelv szabályainak
- az alkalmazott karakterkészlet kielégíti a könyvtár szükségleteit

1.5 Biztonság

- eltérő szintű és módú jogosultságok kiosztásának lehetősége
- beavatkozási és lekérdezési jogosultságok kezelése

2. HASZNÁLHATÓSÁG (5)

2.1 Érthetőség

- betanítás, képzés biztosítása
- magyar nyelvű felhasználói dokumentáció
- könnyen érthető, értelmezhető felhasználói dokumentáció
- magyar nyelvű rendszerutasítások, helpék
- helyes könyvtári terminológia használata

2.2 Megtanulhatóság

- különböző szintű helpék: adott parancshoz és általános
- ablaktechnika használata
- menüvezérelt felületek
- grafikus eszköztár a legáltalánosabban használt funkciókhoz
- konzisztens adatbeviteli és megjelenítő képernyőformátumok (azonos elrendezés, forma, szín)
- kellemes képernyőeffektusok
- egyszerű hibajavítás
- globális módosítások lehetősége

2.3 Üzemeltethetőség

- a szoftver üzemeltetése nem igényel speciális számítástechnikai ismereteket
- a szoftver üzemeltetése nem igényel speciális számítástechnikai személyzetet
- a szoftververziók követése szerződésben biztosított
- folyamatos rendszertámogatás
- felhasználói hiba esetén hibaüzenet és help áll rendelkezésre
- a rendszer üzemeltetésének költsége arányos a szoftver által nyújtott szolgáltatásokkal
- a rendszer üzemeltetése elfogadható mértékű anyagi terhet ró a könyvtárra

3. HATÉKONYSÁG (3)

3.1 Időigény

- a funkciók végrehajtásakor kedvező válasz- és végrehajtási idők
- az update-olás ideje nagy rekordszám esetén is kezelhető

3.2 Erőforrásigény

- a szoftver teljesítményének megfelelő mértékű hardverigényű
- a szoftver teljesítményének megfelelő mértékű egyéb szoftverigényű

4. MEGBŐZHATÓSÁG (4)

4.1 Kiforrottság

- szoftverhiba következtében ritkán fordulnak elő komolyabb meghibásodások
- szoftverhiba következtében ritkán fordulnak elő meghibásodások

4.2 Hibatűrés

- szoftverhiba esetén képes teljesítményének bizonyos szintjét fenntartani
- szoftverhiba esetén nem következik be adatvesztés

4.3 Helyreállíthatóság

- meghibásodás esetén teljesítményét vissza lehet állítani az eredeti szintre
- meghibásodás esetén az adatok visszanyerhetők
- az adatok és a teljesítmény visszaállítása nem igényel túlzó ráfordításokat (idő, pénz)
- adatmentés lehetősége

5. KARBANTARTHATÓSÁG (1)

5.1 Elemezhetőség

- a hibák és a hibaokok gyors feltárásának lehetősége, nyomkövetés, naplózás

5.2 Változtathatóság

- a szoftver továbbfejlesztésének, újabb modulok beépítésének lehetősége
- a szoftver környezeti változásokhoz történő igazításának lehetősége

5.3 Stabilitás

- a módosítások kockázata kezelhető, tűrhető mértékű

5.4 Tesztelhetőség

- adott a változtatásokat követő tesztelés lehetősége

6. HORDOZHATÓSÁG (2)

6.1 Adaptálhatóság

- adaptálni lehet az adott környezethez a szoftver nyújtotta eszközök és tevékenységek segítségével

6.2 Telepíthetőség

- a telepítéshez szükséges erőfeszítések realitása

6.3 Műszaki megfelelés

- a szoftver képes a hordozhatósággal kapcsolatos szabályoknak és szabványoknak megfelelni

6.4 Kiválthatóság

- egy másik szoftver helyett alkalmazható reális ráfordítások mellett

A 2003-as MAKK vizsgálat eredményei, kifejezetten a két tárgyalt integrált könyvtári rendszerre fókuszálva:

	SLIB	ALEPH
Funkcionalitás	3,278	4,042
Használhatóság	3,31	3,703
Megbízhatóság	3,94	4,8
Hatékonyság	4,75	4,6
Karbantarthatóság	3,28	4,29
Hordozhatóság	4,06	4,386

